Robert Neiiendam:

En Danserinde

V. Pios Boghandel Povl Branner
Kjøbenhavn
1918

Pios Vignet-Bøger
udgivne af Kai
Friis-Møller

En Danserinde.

Den-
ne Bog er
i første Oplag,
September 1918,
trykt i 1300 Exempla-
rer, hvoraf 50 Exemplaires
de luxe paa haandgjort Papir
fra Van Gelder Zonen.
Andet Oplag er trykt i
1000 Exemplarer
og udkom i
Oktober
1918.

Augusta Nielsen.

Robert Neiiendam:

En Danserinde.

Historisk Billede fra Teatret.

Andet gennemsete Oplag.

Kjøbenhavn.
Forlagt af V. Pios Boghandel (Povl Branner).
H. H. Thieles Bogtrykkeri.
1918.

I

„Blev Tonen synlig — O hvor smukt!
Fik Rosen Vinger — hvilken Flugt!
Vi ønske det — og det er skeet —:
Vi har Dem som Sylphide seet!"

H. C. Andersen til Augusta Nielsen
den 7. Decbr. 1842.

Sophie, Augusta og Caroline Nielsen kom til Verden i et konservativt Smaaborgerhjem i Hjertet af Kjøbenhavn og blev opkaldt efter elskede, kongelige Damer. Forældrene var bjærve og sunde Mennesker af landlig Oprindelse, de havde fra tjenende Stillinger arbejdet sig frem til Portnerpladsen ved Frimurerlogen, nu Haandværkerforeningens Bygning, i Kronprinsensgade. Om Aftenen var Hans Nielsen Kontrollør ved Komediehuset paa Kongens Nytorv, en køn, stilfærdig og tjenstvillig Mand,

der vandt sine Omgivelsers Velvilje. Naar han sad ved Parketdøren, tænkte han tidt paa Kunstnernes Tilværelse: Livet deroppe paa Scenen var nok ikke en stadig Fest, som mange troede. Der maatte slides. Arbejdet var ikke saa let, som det saa ud. Kontrollør Nielsen havde altid haft Respekt for Flid og Orden og derfor givet sine Døtre en Opdragelse med vaagne Begreber om Tugt og Ære. Men Børn burde efter hans Erfaring ikke gaa bag Skørterne af deres Mo'r, til de blev voksne; jo før de kom ud blandt Fremmede, des før blev de Mennesker. Derfor var han glad for Pigebørnenes Lyst til at prøve Lykken ved Dansen. Det Arbejde var ligesaa hæderligt som alt andet. Og saa kunde han selv hver Aften bringe og hente dem og have Opsyn med, hvordan det gik. Det var jo heller ikke sikkert, at de blev der hele deres Ungdom. Jomfru Pätges begyndte ogsaa ved Balletten, og nu fortalte Rygtet, at hun skulde giftes med Professor

Heiberg. Et Par Gange om Ugen lukkede Nielsen Parketdøren op for Generalkrigskommissær Saabye med Frue, den engang beundrede Solodanserinde Jomfru Laurwald. Folk sagde, at den rige Saabye blev forelsket i hende ved at se hende danse. Men i al Fald: Hvis Balletmesteren syntes, at Pigebørnene duede til Kunsten, kunde de snart fortjene til Klæder og Ophold.

August Bournonville var nylig kommet hjem fra Paris, hvor han i seks Aar havde uddannet sig under Gardel og Vestris den yngre og danset paa Théâtre de l'académie Royale de Musique. Monsieur de Bournonville var paa den Tid mere fransk end dansk. Der rullede gallisk Blod i hans Aarer, og hans Aand var ligesaa fransk som hans Navn. Og dog blev denne jeune elegant fra Ludvig den Attendes og Karl den Tiendes Hovedstad født blandt andre „uægte" Børn paa Fødselsstiftelsen i Amaliegade. Ved at forlade Udsigten til Ver-

densberømmelse erhvervede han en enestaaende Stilling paa Frederik den Sjettes Teater: Trods sine 24 Aar blev han Dansedirektør og fik Konstitution som Hofballetmester med en Indtægt af c. 12.000 Kr. i vore Dages Pengeværdi. Dermed var han bevaret for den danske Scene.

Siden Galeottis Død i 1816 havde Balletten været i Nedgang, men nu, i 1830, begyndte dens Renæssance og dens Anseelse som Kunst. Bournonville sled som Solodanser, Lærer, Organisator og Skribent og var størst i den sidste Egenskab. Medens Galeotti nøjedes med at ballettisere populære Dramer — i Lighed med Nutidens Filmatisering af Litteraturens Storværker — komponerede Bournonville originale Danse og dramatiserede dem. Hans Begavelse viste sig straks i Valget af den Ungdom, der skulde blive hans Materiale, ligesom Leret er Billedhuggerens. Blandt de Elever, han antog til Balletskolen, var Sophie,

Augusta og senere Caroline Nielsen, og det varede kun faa Aar, inden deres Fader fik Grund til at være stolt af sine „tre Gratier", de var nydelige paa Scenen og stilfærdige i Livet. Gik de paa Gaden, kunde ingen se, at de „dansede ved Komedien"; derfor vidste Folk kun godt at sige om dem. Naar en af Parkettets fornemme Herrer, som kendte Kontrollør Nielsen fra Frimurerlogen, gav ham en naadig Kompliment for Døtrenes Dans, bar han sin Faderglæde med Værdighed; han vidste, at han havde givet sine Pigebørn en god Opdragelse og hans ligevægtige Sind bød ham at høste, i Forhold til, hvad han havde saaet. Guder og Mennesker blev ikke misundelige paa den ældste og den yngste af „Gratierne"; deres Evner var ligesaa almindelige, som deres Skæbne blev sædvanlig: De sprang snart ud af den dansende Skare og kom i tryg Havn hos solide Ægtemænd. En velhavende Læge førte Jomfru Sophie, og en økonomisk frit-

stillet Officer førte Jomfru Caroline som velmeriterede Fruer fra Brudeskamlen. Kontrollør Nielsen smilede tilfreds; han havde næppe faaet saadanne Svigersønner, hvis hans Pigebørn ikke var kommet til Dansen.

Men Augusta gav Scenen ti Aar af sin skønne Ungdom. Ti rige, lykkelige og — smertefyldte Aar. Dog, saa kort hendes sceniske Liv end blev, indridsede hun sit Navn uudsletteligt i Ballettens Historie. Hun berigede i disse ti Aar sin romantiske Samtid med nye Skønhedsindtryk, som den aldrig glemte; hun viste sin Fødeby, hvordan man dansede i Louis Philippe's Paris, og besejrede alle, ligefra vor æsthetiske Borgerkonge Christian den Ottende, til den Skoledreng, om hvis komiske Frieri Vilhelm Bergsøe fortæller i sine Livserindringer. Store og smaa Poeter skrev til hendes Pris, og Ungdommen blev ved Synet af hende — om ikke just Digtere — saa dog poetiske Versemagere. „Gratiens Dans" ri-

mede ligesaa let paa „Mindets Krans“ som „Lilje“ paa „Tilje“. Hvem der var den mest henrivende, enten Fru Heiberg, Leocadie Bergnehr eller Augusta Nielsen var et debatteret Emne, om hvilket man ikke blev enig. Det hændte, at en Enthusiast forsøgte at løse Striden ved gennem „Berlingske Tidende“ at sprede en rimet Hyldest til dem alle tre paa een Gang. Men det var ikke alene sine lidet forvænte Bysbørn, hun besejrede. Hendes Type var nordisk, men hendes Kunst var international; den fængslede Mennesker overalt. Beundrere i Stockholm klippede Lokker af deres Haar og syede dem som Mindekranse fast i hendes „Poesibog“, eller de udskar med Omhu hendes Navnetræk paa Egeblade. I Kristiania skrev Handelsmanden Edm. de Coninck: „Tak, fordi De lærte os ret at sige: Charmant, charmant, charmant!“ Da hun var bleven fremkaldt og hilst med Blomster paa det kgl. Teater i Berlin, laa de andre tyske Byer hende aabne, og

da hun i Paris saa let som Foraarets Vind var fløjet hen over Operaens Scenegulv og havde forvandlet Anmelderens kritiske Tone til ordrig Hyldest, stod hun ved Verdensberømmelsens Port.

Men ingen blev grebet saa dybt som Anders Johan Afzelius, en glad Sanger, Student og Digter, der saa hendes „Sylfide" paa Malmøs beskedne Teater. Det skønne Billede af overjordisk Lykke brændte sig ind i hans Sind. Hun blev hans Livsmaal, hans Skæbne. Han frygtede ikke, at hendes Renhed og Kærlighed skulde dø, naar hun ligesom „Sylfiden" blev fanget af Sanseligheden. Han var Lyriker og ikke Filosof.

II

„Fjernt fra Danmark jeg Dem saa
lig en dejlig Engel svæve;
tusind Hjerter maatte bæve,
mit var nærved at forgaa.“

Anonymt Vers til Augusta Nielsen
fra en Dansk i Udlandet.

Augusta Nielsen hører med til Billedet af Fyrrernes vaagnende Kjøbenhavn. Hovedstadens Tornerosesøvn under Landsfaderen Frederik den Sjettes Regimente var forbi, Byen slog sine Porte op mod Europa. Augusta Nielsen havde den Lykke at være purung, da Forandringen skete. Hun var ikke faldet til Ro i Vedtægt og Rutine, men stod just i Udfoldelsens lykkelige Øjeblik, da Christian den Ottende blev Konge. Denne Monark foretog Enevældens sidste, rundhaandede Gestus overfor

italiensk Opera og dansk Ballet. Musik, Sang og Dans tiltalte hans kultiverede Følemaade, og han støttede gerne disse Kunstarters unge Dyrkere. Naar han voluminøs fløb paa en af Kongelogens gyldne Stole, dannede Balletten for ham et festligt Regal.

I sin daglige Levelse var August Bournonville en Despot. Adløb Eleverne ham blindt, var han patriarkalsk mod de forskelligartede Elementer, hvoraf et Balletkorps dannes, men vee det Talent, som havde Lyst til at naa udover de Kunstens Grænser, Balletmesteren fastsatte. Han var en Tilhænger af det langsomme, gradvise Fremskridt, der udelukkende maatte ske under hans Vejledning; Resultaterne af hans Skole skulde først og fremmest beundres. Da Augusta Nielsen var 17 Aar gammel, i 1839, indberettede han til Teaterdirektionen, at der ikke var Tvivl om, at hun vilde blive Solodanserinde, men for at „hendes noget flegmatiske Karakter ikke skulde standse

Talentet paa Halvvejen", burde hun ikke ophøre med at være Elev. Man har sammenlignet hans Forhold til Eleverne med Gartnerens Omhu for Planterne; men der var den Forskel, at medens Gartneren længes efter den Salgsmulighed, som Blomstens Udfoldelse betyder, saa frygtede Bournonville Publikums Anerkendelse af sine Resultater, samtidig med at han bejlede til den, fordi han af Erfaring vidste, at med Bifaldet voksede Elevernes Selvtillid, hvad der for de bedste havde Udlængsel til Følge. Det værste, Danseskolarerne kunde byde deres Mester, var paa egen Haand at rejse til Paris for at søge videre Uddannelse. Han skyldte selv fransk Paavirkning sin Teknik og sin Kunstopfattelse, men han taalte ikke, at yngre Talenter uden hans Vejledning gik til de samme Kilder, hvoraf han havde øst sin Kunnen, og han var ikke blid, dersom Eleven efter Hjemkomsten dyrkede fremmede Guder og introducerede nye Lærdomme. Bournonville

savnede Ro og Overlegenhed i sin daglige Le-delse. Hans Ord kunde svirpe som et gloende Jern eller ætse som Saltsyre. I Ungdoms-dagene var han ikke den „elskelige Mester" med blide Træk i Sjæl og Ansigt, saaledes som senere Tider kendte ham; mangfoldige Breve i Teaterarkivet viser ham som et forfængeligt, hensynsløst Fagmenneske, der lod sig lede af sin Ærgerrighed. Undertiden røber han i disse Skrivelser til sine Overordnede et Hanprima-donnavæsen, der ogsaa kan spores i Memoire-værket „Mit Teaterliv", og som det er irrite-rende at træffe hos en aandfuld og kundskabsrig Skribent. Dog, hans Fantasi var altid lige-saa frisk og levende som hans Tro paa Dan-sens Betydning. Som Digter lod han sig gerne paavirke af Tidens Strømninger og vidste forunderligt at gribe historiske Emner, der havde Relation til Samtiden, og omsætte dem i plastisk Liv. Han nærede et brændende Ønske om, at Tiden og Balletten maatte ved-

blive at befrugte hinanden, saaledes at Dansen som Kunst kunde leve fra Slægt til Slægt. Men som Menneske faldt han i den Snare, hvori just de mest begavede sceniske Kunstnere bliver hængende: Ideen, de kæmper for, og Personen, der kæmper for den, er født med hinanden, — en Forveksling mellem Ideen og Selvet finder saare let Sted, og da kommer den grusomste Haardhed frem lige ved Siden af den højmodigste Retfærdighedsfølelse, den smaaligste Forfængelighed løber parallelt med blid Ærefrygt, Blindhed bor Dør om Dør med Skarpsyn. En dunkel Egoisme hos de rigest begavede fremkalder ikke blot latterlige, men ogsaa skæbnesvangre Fejltagelser.

Personlige Stridigheder mellem Balletmester og Primadonna førte til, at Danmark mistede sit største koreografiske Talent, Lucile Grahn, en smuk Pige paa nitten Aar med en staalsat Vilje. Nogle Sæsoner før havde Bournonville ladet et fremragende mimisk Talent, An-

drea Kretzchmer — endnu kendt under Betegnelsen „den sidste Blaataarnsfange“ — forsvinde over i Privatlivets Fred; han forudsaa, at Augusta Nielsens opgaaende Sol hurtigt vilde bringe de tidligere Stjerner Glemsel. Men næppe havde hun ved sin Debut som „Sylfiden“ henrevet Publikum, førend Bournonville ogsaa kom i Konflikt med dette Ballettens seneste Primadonnaemne. Den 6. Decbr. 1839 meddelte han hende skriftligt, at han ikke oftere ønskede hendes Nærværelse paa Skolen, fordi hun ikke viste „noget Tegn til en højere Higen efter den Dannelse, der udfordres til at blive Kunstnerinde“; han havde „tværtimod fundet Ligegyldighed for sine Raad, Uskønsomhed for sin Omhu“. Nylig spaaede han hende en Fremtid som Solodanserinde, og nu nægtede han hende Undervisning! Denne Meningsforandring kom saa brat, at den vakte Opmærksomhed selv hos Teaterfolk, der skiftede Meninger ligesaa hastigt, som Vejret forandrer

sig i April. Augusta Nielsen sendte Brevet til Direktionen og bad om hendes Forhold i alle Henseender maatte blive strengt undersøgt. Hun var sikker paa ikke at have givet Balletmesteren nogen Grund til hans Handlemaade. Det viste sig da ogsaa snart, at Motivet var et andet end det foregivne: Han var vred, fordi hun havde fundet formaaende Venner i Generalkrigskommissær Saabyes Hus, og Bortvisningen var et Forsøg paa at tvinge hende til at bryde med disse. Bournonville troede, at Saabye inspirerede en Række heftige Angreb paa Ballettens Ledelse i Claudius Rosenhoffs Avis „Den Frisindede", læste og diskuterede Artikler, som gav Lucile Grahns Beundrer, Grev v. d. Schulenborg, Mod til at arrangere en Udpibning, under hvilken Bournonville i Øjeblikkets Eksaltation fra Scenen paakaldte Kongens Beskyttelse, hvad der bragte ham Stuearrest, en Art temporær Forvisning og Majestætens Unaade. Men Augusta Niel-

sen vilde ikke købe Balletmesterens Undervisning for et Brud med sine Venner. Det maatte være ham tilstrækkeligt, at „Den Frisindede“ erklærede, at hun ingen Del havde i de Angreb, Bladet lancerede. Derimod søgte hun efter Saabyes Raad et kgl. Rejsestipendium for under en fransk Lærer at fuldende sin Uddannelse. Ved at komme dygtigere tilbage, haabede hun at kunne erstatte Teatret de Penge, som Undervisningen i Paris vilde koste. Blev hun derimod hjemme, maatte hun blive staaende paa sit nuværende Udviklingstrin, hvilket vilde sige, at hun gradvis gik tilbage. Ukendt med Bournonvilles Ret til i Embeds Medfør at erfare hendes Forehavende, bad hun om Ansøgningen maatte blive en Hemmelighed for ham, indtil Kongen havde givet sin Resolution, fordi hun var overbevist om, at Balletmesteren vilde „lægge mange Vanskeligheder i Vejen“. Hendes Frygt viste sig ikke at være ugrundet. Skønt han paa en Maade selv

havde fremkaldt hendes Beslutning, steg hans Vrede til Raseri: „Mine Elever behøver ikke at rejse bort for at lære at danse", skrev han til Direktionen for at standse Ansøgningen paa dens Vej til Kongen. „Dersom hun erholder Stipendium for under en anden Lærer at fuldende sit Talent, berøves jeg Frugten af elleve Aars Flid, min beviste Duelighed nedsættes, man giver hende Anledning til stadig at opponere mod mig, og Smudsbladene modtager kongelig Sanction paa deres Dom". Men i Fald Direktionen alligevel agtede at efterkomme hendes Ønske, bad han, om Rejsen „maatte ske ved hans Haand", for dersom hun indlagde sig Berømmelse i Paris, „vilde den ikke være uden Hæder for ham." Blandt Teatrets mangfoldige Egoister var August Bournonville en af de mest frejdige. Han tilbød endog at stille 2000 Rdlr. i kongelige Obligationer mod en lignende Sum for at bevise, at han otte Dage efter Ankom-

sten til Paris kunde erhverve bedste Karakter som Lærer og i kortere Tid end nogen anden gennemføre Augusta Nielsens Optræden paa den store Opera i Forbindelse med hendes jævnaldrende Kammerat, Caroline Fjeldsted. Opfyldte han ikke disse Betingelser, tabtes Summen, hvorefter Eleverne havde Ret til at tage en anden Lærer. Men Direktionen indlod sig ikke paa Væddemaal, og Bournonvilles Nødraab afholdt den ikke fra at anbefale Ansøgningen til Kongen. Gik Majestætens Resolution som i dette Tilfælde imod Balletmesterens Forslag, troede han at lide den sorteste Uret og følte sig „forstyrret i sin Religiøsitet".

Den 5. Juli 1841 rejste hun i Ægteparret Saabyes Selskab til Hamborg og derfra videre med Skib til Dunkerque, 60 Timers farefuld Sejlads, hvorunder en Orkan udfor Hollands Kyst tvang Kaptajnen til at hejse Nødflag. Hjælp kom til og bragte Skibet til Ostende,

hvorfra Selskabet omsider med Jernbanen naaede Paris. Kort forinden Afrejsen havde Christian den Ottende udnævnt hende til Solodanserinde, men i franske Omgivelser degraderedes hun til Elev. Hun begyndte straks — fire Timer om Dagen — en streng Skole hos Jules Perrot, og stolt skrev Saabye til Teaterdirektionen, at denne Mester, „der af alle Kunstnere erklæres for at være Europas første Danser, ytrede sig meget fordelagtigt om hendes Talent“. „Først ved at begynde mit Arbejde her, er jeg kommet til Kundskab om, hvor meget jeg stod tilbage i min Kunst... Jeg ved nu først, hvorledes en god Skole bør være“, skrev hun til sin Protektor, Kongens Kabinetssekretær J. G. Adler, som var Medlem af Teaterdirektionen. Debuten trak i Langdrag, fordi Operaens Direktør, Leon Pillet, ønskede at engagere hende, førend hun optraadte. Men hun vilde ikke bryde sine Forpligtelser til det danske Teater. Pillet er-

klærede, at han ikke kunde lade en saa talentfuld Danserinde debutere for blot at berede Publikum et Savn. Dog, Saabye vidste at finde en farbar Vej mellem disse modstridende Interesser. Da det var lykkedes ham at interessere Indenrigsminister Duchâtel og Louis Philippe's Ven, Baron Taylor, for hendes Debut, blev den omsider gennemført. Den 20. Maj 1842 dansede hun i en „Pas de deux" i „Jødinden" og nogle Dage senere i en anden „Pas de deux" i „Wilhelm Tell". „Det Bifald, Mlle Nielsen vandt", berettede »Le Moniteur universel«, var af høj Rang; det var i Logerne, hun vakte den mest levende Sympati. Der er i denne unge, snehvide Nordmøes hele Personlighed — lige indtil hendes slanke Skikkelse — ligesom en poetisk Duft af hine ætheriske Regioner, Sylfidernes og Alfernes Opholdssteder" ... „Hun er fuld af Ynde, Smidighed, Elegance, af Adel, Renhed og Poesi", skrev Hyppolite Prevost. Portner-

datteren fra Kronprinsensgade fandt ogsaa Naade for Jules Janins Øjne. I en af sine Mandagsfeuilletoner i „Journal des Débats« kaldte han hende „en høj, smuk, blændende hvid, ung Pige med en hurtig Fod og en slank Figur; hun kommer fra Norden, dette Land, hvor man danser saa smukt." Janin og de andre Anmeldere havde endnu ikke glemt Lucile Grahns Dans paa Operaen et Par Aar før. „Disse Piger fra Norden synes at danse paa Sne, de frygte kun for at efterlade sig Spor i den," skrev »Siècle«. Men intet Blad nævnede Navnet paa det Land, de kom fra. Danmark kaldtes Norden, nærmere bestemt Sverrig, hvor Franskmændene vidste, at Marskal Bernadotte var Konge og Maria Taglioni fødtes. »L'Entreacte« syntes, at Augusta Nielsens Sylfide-Vinger „endnu var fugtige af Nordens Taage." Hun henleder Tanken paa Balzacs „Seraphita!" udbrød Hector Berlioz. Kun »Figaro« var jævn og praktisk i Tonen:

„Mlle Nielsen er en god Prise, vi vil beholde hende."

Operaens Direktør tilbød hende to Aars Engagement med 9,000 og 12,000 Francs i Gage, men hun foretrak de ministerielle Smaasummer i Kjøbenhavn. Trods alle europæiske Sejre vedblev hun at være Barn af sin Fødeby. Hun ejede ikke Lucile Grahns Mod til at vende Danmark Ryggen, men kom tilbage til Teatret paa Kongens Nytorv bedækket med Hæder. Dèr var alt uforandret — ligefra Bournonvilles Skepsis til Kontrollør Nielsens Smil ved Parketdøren.

Med kongelig allernaadigst Tilladelse

har Undertegnede den Ære,

Tirsdagen den 8de Juli 1845, Kl. 7,

at give

paa det kongelige Theater,

En Forestilling

af følgende Indhold:

Første Afdeling.

1) Ouverture til „**Hans Heiling**" af Marschner.
2) **Pas de deux**, af Balletten Giselle, componeret af Balletmester Coralli, dandses af Hr. Funck og Augusta Nielsen.
3) a. „Die Rose", Romance af Louis Spohr, og
   b. „**Adagio gracioso**" for Violoncell, af Bernhard Romberg, foredrages af Hr. Kellermann.
4) Duet af „Puritanerne", synges af Dhrr. Fersløw og Albrecht.
5) **Cachucha à la Taglioni**, dandses af Augusta Nielsen.

Derpaa:

Emilies Hjertebanken,

Vaudeville-Monolog af Hr. Professor, Ridder Heiberg, Musiken arrangeret af Hr. Professor Zinck, udføres af Fru Heiberg.

Anden Afdeling.

1) Vals af Strauß.
2) **La Bernaise, Pas de deux** i Schweitzer-Characteer, componeret af Hr. Solodandser Lefebvre, dandses af Hr. Gade og Augusta Nielsen.
3) „**Kjærestefolkene,**" af Hr. H. C. Andersen, fremsiges af Hr. Wiehe.
4) „**L'Amor Funesto**", Romance med Violoncell Accompagnement, af Donizetti, udføres af Dhrr. Albrecht og Kellermann.
5) **La Lithuanienne**, componeret af Hr. Solodandser Lefebvre, Musiken af Hr. Lumbye, dandses af Augusta Nielsen.

Billetter erholdes i Undertegnedes Bopæl, Kronprindsensgade Nr. **31**, **1ste** Sal, (Frimurerlogen), samt om Aftenen ved Indgangen, som aabnes Kl. **6**.

Forestillingen er forbi omtrent Kl. 10.

NB. Nummerpladser, Parquet, 1ste og 2den Pladsloge ere udsolgte.

Augusta Nielsen,
kongl. Solodandserinde.

Program fra en Aftenunderholdning for Augusta Nielsen.

III

„Den, som De jog fra Paradis,
da ydmyg han paa Porten banked,
saa modløs atter bort han vanked,
han sender dette lille Ris:
Modtag det fra ham som Bevis
paa Hævnen, som han gerne øved,
fordi hans Hjertes Fred De røved,
mens selv De blev saa kold som Is."

Vers til Augusta Nielsen fra en
forsmaaet Tilbeder.

En Kunstner kan ikke undvære Held. Udebliver det, synes Evnen graa. Heldet bringer Festen og Glansen, der tiltrækker og daarer. Det bortvejrer alle Betænkeligheder, potenserer Kunstnerens Kraft og løfter Modet. Augusta Nielsens Held var betinget af Lucile Grahns Bortrejse. Denne Pige fra Christianshavn gav i Frederik den Sjettes sidste Leveaar

Kjøbenhavnerne et Begreb om Virtuositet i Dans, men der var ikke Plads paa den danske Scene til hendes Egoisme ved Siden af Balletmesterens; deres Samarbejde blev efterhaanden ulideligt. Han var betaget af hende, smuk, modig og begavet som hun var, men da hans Følelser ikke blev gengældt, forvandlede de sig til Had. Hun var en eneraadig Natur og mere intellektuelt udviklet, end danske Danserinder plejer at være, men hendes Ærgerrighed kunde ikke tilfredsstilles i en By, der strakte sig fra Toldboden til Vesterport og var begrænset af Voldenes grønne Gærde. Med ulægelig Bitterhed i Sindet mod Bournonville rejste hun bort til Guld og Ære i de store Lande. Hendes Ry strakte sig fra St. Petersborg til Paris, og München, hvor hun i 1907 døde, blev hendes andet Hjem. Men Danserinder skifter som et Rosenflor, næppe er en fornem Kultur forsvunden, før en ny længes efter at folde sig ud. Au-

gusta Nielsen ejede ikke Lucile Grahns Virtuositet; hvor denne var dristig, var hun angst; Vemod og Skælven var som purung hendes Kunsts Adel, og derfor syntes hun som „Sylfiden“ skøn af Svaghed og kølig som en hvid Hyacint.

Hun modtog Heldet uden at vide, hvad det egentlig betød. Reflektion og Beregning laa udenfor hendes Sfære; hun vidste heller ikke, at der var en Kløft mellem hende og de andre deroppe paa Scenen, og at hun, der syntes at anstrenge sig mindst, netop var den, der fangede Hjerterne og Sanserne nede i Salen. Hun lignede Tidens fornemme Damer, Hovedformen var smal, og de aristokratiske Træk stod i et smukt Forhold til hinanden; Øjnene havde Kornblomstens Farve. Hendes Arme og Skuldre var skønt formede, de kunde synes lyserøde som et Rosenblad, og hun bar sit høje, slanke Legeme saare smukt. Det var fattigt at sige, at hun gik; snarere

kom hun Tilskuerne svævende i Møde. Der var en egen sval og bundløs Godhed over hende, og om Munden krusede et Smil, som bad om Skaansel. Det stod i Modsætning til hendes tekniske Kunnen, men hun bar det i alle Partier. Det var hendes eneste sjælelige Udtryk. En fransk Anmelder kaldte dette Smil „ejendommeligt for Nordens Skønheder". Det er i hvert Fald et Kendetegn paa den Danserindetype, hun tilhørte. Omskabe sig kunde hun ikke.

Men danse!

Hendes skønne Legeme var gennemtrængt af gratiøs Lethed og Elegance. Fra den tidligste Barndom var det viet til Smidighed, Musklerne var styrkede til at udfolde Spændkraften, Armene fintmærkende i deres Modtagelighed for Musikkens Impulser, hun herskede suverænt over dette Legeme, hvad enten det svævede i yndige, lette Bøjninger eller stod i Hvile. Skulde man i eet enkelt Begreb karakterisere

hende, maatte dette blive ladylike. I Festspillet „Fædrelandets Muser“ lod Bournonville hende fremstille Aglaë, den Gudinde, fra hvem Menneskene fik Skønhed og Ynde. Den smukke Danserinde Céleste i „Toreadoren“ blev en af hendes udmærkede Ydelser, netop fordi Rollens Krav væsentligst er af koreografisk Art.

Omkring Augusta Nielsens elegante Kunst samledes Aristokratiet med Borgerskabet i fælles Forstaaelse. Derfor blev hendes Billede optaget blandt „Dansk Pantheon“s Berømtheder indenfor Videnskabens og Kunstens Verden: Danserinden sad Side om Side med Professor Madvig og Biskop Mynster, Adam Oehlenschläger og H. C. Ørsted. La haute volée saa hende gerne i deres fornemme Cirkler; at indbyde hende dèr, var baade pikant og demokratisk. Hun talte net Fransk og bevægede sig med Rolighedens Gratie, men hendes Konversation var bedre af Form end af Indhold. Mindst af alt forsøgte hun at brillere, hun havde

ingen sikker og grov Virkelighedssans, men kun vindende Egenskaber og den Holdning, som man beundrer hos det modne Alts. Hun var den mest tilbageholdne blandt Damerne, og Herrernes Hyldest modtog hun med en allerkæreste Bøjning og et Smil, der sagde næsten noget, og dog absolut intet.

Hvad Fyrrernes Kjøbenhavn skulde elske, maatte den kunne agte. Augusta Nielsens pletfri Privatliv bidrog i ikke ringe Grad til hendes Relief. Sladderens Tunger, der senest fortalte, at Grev v. d. Schulenburg ved Nattetid fik Besøg af den tæt tilslørede Jomfru Grahn, havde aldrig beskæftiget sig med hende. Man vidste, at hun levede for sin Dans og delte sin Fritid mellem Portnerboligen i Kronprinsensgade og Generalkrigskommissær Saabyes rige Hus paa Kongens Nytorv. Da Fru Saabye som Jomfru Laurwald i 1810 blev gift med sin velhavende Mand, efterlod hun et stort Savn ved det kgl. Teater. Hun

havde mange Minder fra sin korte Solodanserindeperiode, i hvilket Hoffet, særlig Prinsesse Charlotte Frederikke, viste hende Opmærksomhed. I Augusta Nielsen saa Fru Saabye nu, tredive Aar senere, et Billede af sin egen Ungdom, og ved at følge hendes Udvikling genoplevede hun sin lykkelige Teatertid. Dette barnløse Ægtepar var hendes Beskytter overfor Bournonvilles Despotisme; i et Brev til Kabinetssekretær Adler kaldte Saabye hende: „Deres og min Protegé"; de fulgte hende til Paris og holdt dernedefra Direktionen à jour med de Fremskridt, hun gjorde. Ved mange Lejligheder havde Grosserer Saabye vist sin Interesse for det kgl. Teater. Naar han var i Udlandet, sendte han det Partiturer, Brochurer, nye Skuespil, Modeller, Instruktionsbøger, Kostymer, og Direktionen havde i Erkendtlighed derfor givet ham fri Adgang til Hofparketten. Han sluttede i Reglen sine Breve til Teaterchef, Overhof-

marskal v. Levetzau med at bede om „i et gunstigt Øjeblik at blive bragt i Majestætens allerhøjeste Erindring, hvorved han vilde føle sig uendelig lykkelig“.

I Hjemmet, hos Saabyes, paa Teatret levede Augusta Nielsen i Enevældens Konge-røgelse. Majestætens Naade var Maalet over alle Maal. Han lod hende flere Gange for-staa, at hendes Nærværelse i Audiensge-makket paa Amalienborg Slot var ham til Velbehag. Smilende hørte han paa hendes Ønsker, og naar hun vilde gaa, holdt han hendes fine Haand blødt i sin og saa hende længe ind i de kornblaa Øjne. Don Juan var gammel, men han var ikke gaaet i Kloster. Saa trak hun sig tilbage med en Rødmen, der var dyb som hendes Nejen. Naar Direktionens negative af Bournonville paavirkede Indstil-linger laa paa hans Bord, gik han dem for hendes Vedkommende i Reglen imod. Saa-ledes forlængede han Pariser-Orloven til eet

Aar og forhøjede Rejseunderstøttelsen til ialt 1200 Rdlr., og da hun den 8. September 1842 under en Regn af Blomster viste sin Fødeby, hvad hun havde lært i Paris, fik hans Resolution Karakteren af personlig Hyldest. Ansøgningerne fra denne Tid er skrevet med hendes Haand, men Aanden i dem er Saabyes. Han røber sig ved at drage Paralleller fra Fortidens Danserinder og anvender en pretentiøs Tone, som ikke var Augusta Nielsens, men snarere den tidligere Jomfru Laurwalds Udtryksform. Den irriterede Jonas Collin, Direktionens finanskyndige Medlem, der for Følgernes Skyld advarede Kongen mod at efterkomme hendes Krav om Gage og Permission. Collin lagde som tør Finansmand Vægt paa, at hun ikke „trak“, og „det er dog det, enhver Teater-Bestyrelse skal se hen til ved Lønningernes Bestemmelse,“ skrev han. Han syntes ikke, at der var nogen særlig Grund til at udmærke Augusta Nielsen „som den danske

Scenes ypperste Kunstnerinde". Den Værdighed besad i Collins Øjne kun Fru Heiberg. Men trods Advarselen stadfæstede Kongen paa Sorgenfri Slot den 22. Maj 1843 hendes aarlige Indtægt til 1700 Rdlr., hvoraf de 900 Rdlr. var fast Gage, og gav hende Rejsetilladelse hvert andet Aar. Et tusinde Rigsdaler om Aaret var dengang en hel Herrefærd. Man giftede sig paa 400 Rdlr., levede godt med 800 Rdlr. og afsluttede sin Eksistens med 1200 Rdlr. om Aaret. Mellem disse Summer bevægede man sig og satte Tæring efter Næring. Augusta Nielsens Indtægt var da egnet til at vække Opmærksomhed. Der var et ejendommeligt Modsætningsforhold mellem hendes 21 Aar og Summens Størrelse. Men Kongen frygtede, at hun skulde lade sig friste af tysk og fransk Guld ligesom Lucile Grahn, og derfor vilde han vise, at hendes „heldigt udviklede Talent blev paaskønnet" og forventede, „at hun fra sin Side vilde erkende dette."

Men Fyrstegunst kan hævne. Just som hun stod paa sin Berømmelses Tinde, brød Ulykken ind i hendes Liv. Den kom i Form af en smuk Prins.

„Hos os var der ikke Tale om Herrer, der opbyde uhyre Summer for at vinde en Kunstnerindes Gunst," skriver Fru Heiberg i „Et Liv, genoplevet i Erindringen", „hun straaler ikke af Diamanter, hun fører ikke et luksuriøst Liv; hun lever som andre Embedsmænds Koner og Døtre i al Tarvelighed og Nøjsomhed. Selv vort Balletpersonale var paa ganske faa Undtagelser nær i denne Retning maaske enestaaende i hele Verden. Fremmede havde Vanskelighed ved at forstaa dette; de ansaa det for en Umulighed. Da jeg engang i Udlandet fortalte en Fremmed om disse Forhold, smilte han vantro og vilde ikke fæste Lid til mit Ord; at jeg selv var bundet til Teaterlivet, var ham ubekendt. Jeg sagde ham da, at vi engang havde haft en Danser-

inde, der var meget yndet af Publikum, men da hun lod sig lokke til en utilladelig Forbindelse med en af vore Prinser, modtoges hun hver Aften, hun fremtraadte, med en almindelig Hyssen, saa at hun saa sig nødsaget til at forlade Scenen."

Det Offer, Fru Heiberg fremdrager — mere som et Eksempel paa Ballettens Moral end paa det danske Publikums Lyst til at blande sig i Kunstnernes Privatliv — var Augusta Nielsen. Hun havde hidtil overhørt alle Fristelser og „smigrende Tilbud", hvad enten de kom fra Baron Bille Brahe i Danmark eller Friherre Johan Kuylenstjerna i Sverrig. Disse høje Herrer var vist for sarte i deres Følemaade. En rask Haandværker eller Handelsmand af jævne Ord, men redelig Handling havde maaske haft større Chancer. Hun var en lille Pige med en snæver Horisont; trods den Glorie, der straalede om hendes Navn, var hun et Barn, som endnu ikke havde op-

daget Verden. Digterne gav hende Englevinger og lod hende svæve mod Æterens Blaa, men selv blev hun ved Jorden. Hun havde været Danserinde i Europas Centrum, men hendes Natur var ikke modtagelig, og derfor blev Indtrykket af Verdens toneangivende By i et Brev til Teaterchef Levetzau omsat i disse fattige Ord: „Jeg finder Paris meget behagelig, men har kun liden Lejlighed til at bese dens Mærkværdigheder". Hun var et udmærket Eksempel paa Forskellen mellem at synes og at være. Hun syntes paa Scenen mangfoldige dejlige Begreber og var i Livet en borgerlig Sjæl, et enfoldigt Væsen. Hun glædede sig barnligt over den Opmærksomhed, Prins Frederik Wilhelm af Hessen viste hende, og følte det som en Ære, naar han om Aftenen sad i Logen for hendes Skyld. Prinsen var en smuk Mand med sydlandsk Udseende og blaa Øjne, sit lange Haar bar han som Alfred de Musset. Han var karakteriseret

Generalmajor i den danske Hær, men lignede en Skønaand, og hans egentlige Interesse var ikke den militære Idræt, men Scenen, Balletten, personificeret i Augusta Nielsen. Nogle Aar før, i 1844, da han ægtede Storfyrstinde Alexandra, en Datter af Kejser Nikolaj den Første, havde Europas diplomatiske Øjne været henvendt paa ham. I Tilfælde af den kongelige Mandsliníes sandsynlige Uddøen med Kong Christian den Ottendes barnløse Søn (Frederik den Syvende) og barnløse Broder (Arveprins Ferdinand), vilde Prins Frederik Wilhelm af Hessen blive Arving til den danske Trone, og derfor vakte hans Ægteskab Bevægelse, særlig i Tysklands politiske Kredse, fordi man deri saa et Skridt til en varig Befæstelse af Ruslands Indflydelse i Danmark. Men da Prinsens unge Gemalinde døde syv Maaneder efter Brylluppet, inden hun naaede at sætte Foden paa dansk Jord, forsvandt de diplomatiske Bekymringer.

Prins Frederik Wilhelm af Hessen.

Til Minde om hende oprettede han i Sct. Petersborg en Stiftelse og gav den hendes Navn.

Imidlertid, Prins Frederik Wilhelms mødrene Arveret til Danmarks Trone var utvivlsom, men da han ogsaa var Arving til Kurfyrstendømmet Hessen-Kassel, renoncerede han af uegoistiske Grunde paa sin Ret for at bidrage sit til at sikre det danske Monarkis Integritet. Tronfølgen overførtes til hans Søster Louises Gemal, Prins Christian af Lyksborg, den senere Kong Christian den Niende. Deres Datter, den nuværende Enkedronning af England, fødtes samme Aar, hvori Storfyrstinde Alexandra døde, og opkaldtes efter hende.

Nu levede „Russerprinsen" for anden Gang et galant Ungkarleliv i Kjøbenhavn, hvor hans russiske Køretøj med Kosakken paa Bukken pyntede i Gaderne. „Der har vi Teaterkatten," tænkte Folk, naar han rullede forbi. Han var endnu ung, kun 27 Aar gammel, Søstersøn af Christian den Ottende, berejst,

uafhængig, indsmigrende og elegant. Den Danserinde, han sværmede for, var opvokset i et kongeligsindet Hjem. Hendes første Læremester var en glimrende Type paa en international Hofballetmester; hos Saabyes, paa Teatret — overalt i hendes Verden lærte hun Underdanighed mod „Herskabet“. Hvor var det naturligt, at hun med Ærefrygt modtog Prinsens Hyldest!

Han sendte hende Blomster, hvis Farver var stemt efter det Flor, hun bar paa Scenen, Smykker, ridderlige Breve med sit fyrstelige Vaaben. Snart viste hun sig i en koket Vogn, der næsten var lige saa lydløs som hendes Kunst. Han gav af egen Drift, hun bad aldrig om noget, men modtog hans Gaver henrykt som et Barn. Hun var smuk og elegant som Damerne ved de fremmede Hoffer, han havde besøgt, men hendes indre Væsen var af en anden Art. Han fængsledes af Undseligheden og Naiviteten i denne Barne-

sjæl, der ikke vidste, hvad Beregning var. Hun levede i Nuet og tænkte ikke over, om hun holdt af ham, men han sagde, han elskede hende. Det var forunderligt at høre.

IV

„Som Rosen skøn er Deres Vaar,
de unge Glæder Dem omkranse.
Ak! Naar engang i lette Danse
de flygte bort, de fagre Aar — —"
Vers af L. Lange, Ørbækslunde,
til Augusta Nielsen.

Endelig naaede Sladderens Tunger hende. Hadet flammede, Misundelsens Snerler snoede sig kvælende, og Sjælens Ukrudt finder aldrig bedre Jordbund end bagved Scenens Kulisser. Augusta Nielsens jævnaldrende Kammerat, Caroline Fjeldsted, havde alle Dage misundt hende, fordi hun var den Overlegne i Skønhed og Gratie. En Maaned før Augusta Nielsens Teatertid for stedse var forbi, skrev Bournonville til Direktionen, at Jomfru Fjeld-

steds „Misundelse nu var udartet til det Karikaturmæssige“. Tankeløs som netop en Danserinde misundte hun Augusta Nielsen den „Lykke“, der førte til hendes Fald. Teatret summede som en Bikube, enkelte vovede sig frem og stak. De Stærke udspyede et maliciøst Vid, som de Fejge citerede med Forsøg paa nevtral Holdning. Skandalen bredte sig ud over Byen fra det Centrum, som Teatret var. Det var ganske vist: Augusta Nielsen stod i Forhold til Prins Frederik Wilhelm af Hessen. Alle havde set hende *dase* i Vognen. Var hun fræk nok til at gifte sig med ham? Hvad sagde hendes Fa'r? Den pæne Mand!

Kontrollør Nielsen spurgte en Dag sin Datter om Sagens Sammenhæng, og hun havde intet at skjule. Det hele taalte at ses i det klareste Lys: Prinsen havde baade skrevet og sagt, at han holdt af hende — dèr var hans Gaver, og dèr laa hans Breve. Men Kontrollør Nielsen ønskede at værne Hjemmet

mod Sladder, og derfor lod han sin Svigersøn, Premierløjtnant Borthig, gaa til Prinsen for at bede ham have den Godhed ikke at vise Augusta den Ære, som hans Opmærksomhed var. Prins Frederik Wilhelm hørte paa Borthigs Ærinde med et fint, forstaaende Smil. Saa sagde han med stille Vægt: „Sig til Augustas Forældre, at jeg vil ægte hende den Dag, hun vil.“ Var det hans Alvor eller kun et Paaskud? Vidste han, at Augusta Nielsen aldrig vilde modtage hans Haand? Det var hendes Frygtsomhed og ubeslutsomme Skælven, han elskede. Fik Kærligheden ham til at glemme, at han var Arving til to Lande? Eller vilde han ikke miste sit lykkelige Fristed? Ingen ved det. Men hans løse Ord var faste nok til, at Forbindelsen ikke blev afbrudt. Han saa sin „Gusta“ som før. Og Fru Saabye kunde stadig genopleve sin Ungdom, den Gang da Prinsesse Charlotte Frederikke, Frederik den Syvendes Moder, sendte

hende en Guldkæde, hvor to Hænder mødtes — et Symbol paa deres Venskab. Hun syntes, at Augusta stod paa Lykkens Tinde.

Provinsbyen Kjøbenhavn talte kun om „Teaterkattens“ Galanteri, og der blev sagt mange daarlige Vittigheder. Man var forarget, det vil sige nysgerrig efter flere pikante Enkeltheder. Med et krænket Udtryk mindedes man Kronprins Frederiks Forhold til Danserinden Jensine Weiner, som maatte fortrække, og nogle vidste aldeles bestemt, at han en Aften havde givet Figurantinden Mad. Haack, f. Høyer, en Medaljon, som han havde faaet af sin Gemalinde, Prinsesse Wilhelmine. Madam Haack var siden rejst med nogle Gøglere fra Vesterbros Teater, og Gud ved, hvor hun nu var henne Ingen anede, at der bagved en Butik i Vimmelskaftet boede en forhenværende Balletdanserinde, som førend den Mode, hun solgte, var gaaet af Brug, vilde blive Quasi-Dronning under Navnet Grevinde Danner. Be-

vægelse bølgede gennem Tilskuerpladsen, naar Augusta Nielsen dansede frem, den lød som Bladenes Hvislen for Vinden ved Løvfaldstid. Publikum havde ligesom kun een lunken Sjæl, og den lod sig ikke mere begejstre over hendes polske »Cracovienne« eller franske »La Lithuanienne«. Kulden gjorde hende angst. Hun anstrengte sig over al Maade for at besejre den, smykkede sig med nationale Farver og satte levende Blomster i Haaret, men forgæves. En Aften, da Prins Frederik Wilhelm sad i Logen, bar hun paa sit Hoved et Diadem, en simpel Teaterrekvisit, der nedefra Salen saa ud som en Krone. Hun lignede et Billede af en ung Dronning i en Have malt af Watteau. Dette henførende Syn blev flænget itu, fordi Publikum troede, at Diademet var en Gave fra Prinsen, og at det skulde antyde hendes snarlige Ophøjelse. Den Aften slog Uviljen spontant ud, en stærk Hyssen hvislede gennem Salen. Lyden knækkede hendes Mod. Paa

alle Ansigter saa hun et koldt Smil; det var, som om alle vilde sige: „Hvad sagde jeg!" Med eet Slag var hun overvunden, for hun havde aldrig lært at bruge Vaaben, og derfor søgte hun kraftløs at skjule sig. Hun var lammet i Viljen og vilde bort fra Teatret og Byen, væk fra „Hvepsereden".

Den Februaraften i 1849 mistede Balletten sin bedste Danserinde, og Prinsen tabte for lang Tid sin „Gusta". Tilbage blev kun Mindet om en dejlig Kvinde, nogle døde Klæder og et Blikdiadem med falske Stene.

Nogle Dage senere rejste hun for at søge Stilhed ovre paa Fyen hos sin Søster Sophie Lange, som var Lægefrue i Ringe. Augusta havde tidligere næsten beklaget sine Søstres private Tilværelse, men nu misundte hun dem. De havde forladt den farlige Leg i Tide og kunde se tilbage paa Teatertiden med et Smil. Mindet om glade, fredfyldte Somre blandt venlige Mennesker varmede hendes

Sjæl. Hun længtes efter i Sol og Frihed at vandre omkring Plænerne i Glorups Have, hvor H. C. Andersen Aaret før improviserede dette Vers til hende:

„Den slanke Lillie, den hvide,
Terpsichore gav Vinger paa.
Og Blomsten blev en Sylphide,
Og Verden Dit Billed saae!“

Fyen var Lykkeland. I Odense havde hun en Sommeraften fyldt Teatret til sidste Plads. En af Byens begejstrede Ynglinge, Adolph Recke, der siden vandt et Navn som Forfatter, kastede dengang et Digt ind i hendes Vogn. Hun huskede endnu nogle Vers deraf:

„Et Ekko fra Tonen klinger.
Sylphiden vil atter afsted,
Hun letter alt sine Vinger,
Og Hjerterne tager hun med.

O! kunde vi Dig binde,
Da standsede vort Savn.
Men, yndige Veninde,
Saa græd vel Kjøbenhavn.“

Nej, alle havde smilet, dette isnende Smil. Kun hendes Mo'r havde grædt. Nu kom hun tilbage til Fyens dejlige Sletter, men de var ikke grønne og gule som ved Sommertid, der var ingen Kornblomster at binde i Kranse, men kun hist og her en Vintergæk under smeltende Sne. Man havde berørt Sylfidens Vinger.

V

„Den locken der vid kinden,
som kysses så af vinden, —
vänd ögat bort, och låt din vän
få röfva den —
en bädd den får så hjertevarm."
A. J. Afzelius til Augusta Nielsen.

Der var Gæring i Tiden før 6. Juli-Slaget, Spænding og Forventning overalt. Hver Mands Tanke var Hæren og Haabet den store Fællesfølelse. Blandt Ungdommen fra Nabolandene, som frivilligt samledes under Dannebrog, var stud. teol. og juris. Anders Johan Afzelius fra Lund, Søn af Provsten i Alingsås. Løftet fra det nordiske Studentermøde om Sammenhold i Farens Stund var Alvor for ham. Ikke for intet havde han svoret foran Orla Lehmanns Talerstol i Kjøbenhavns Ridehus engang at kæmpe mod Danmarks

Fjende. Ved sin Digtsamling „Vårminnen" havde han siden vundet et „Skaldenamn", men han vilde ikke nøjes med at lade sit Blod flyde i Lyrik; han var rede til at ofre det paa Slagmarken. „Færdig til Strid som Sång" bød han sine Venner ved de glade Studentergilder Farvel, slog paa sit Glas ved Afskedsfesten og foredrog denne af Øjeblikket inspirerede Skaal:

„Mig lyster nu att tömma
eet glas förr'n trumman går!
En skål, ej af de ömma,
Kamrat, jag föreslår:
En skål för ärlig kula, för svärd och bajonett,
för hela attiraljen vid dödens toalett.

Ty dö, det är ju vinna,
när du som hjelte dör,
och segrens stolta kvinna
lik Thorborg kufvas bör
med makt och karlalämpor och ej med bön och smek:
den enda lek hon älskar är stridens muntra lek.

Hurra! för segren bröder!
Du gamla, hårda nord,
för dig den sköldmön glöder,
åt dig hon gaf sitt ord;
och aldrig hon det glömmer så länge stjernor gå,
de vittnen om vår ära, på vinterhimmel blå!"

„Afze", som Vennerne kaldte ham, meldte sig i det danske Krigsministerium med en vældig Jægerhat prydet af en Ørnefjer paa Hovedet og blev straks antaget. Han var ingen Yngling, men en 31aarig Mand, som i sin tidlige Ungdom havde været „kastboll för mången by". 25 Aar gammel blev han Student, læste først lidt Teologi, saa lidt Jura, men blev mest af alt fanget af det muntre Studenterliv i Lund. Han skrev gode Digte, dannede en Sangforening, var med sine kaade Indfald og gale Streger paa Færde overalt, mere livfuld og robust end den samtidige Hostrupske Student i Danmark. Hans Natur egnede sig til Krigen, stærk og impulsiv som han var. Først kæmpede han som menig Soldat og fik Ilddaaben i Slaget ved Dybbøl i Juni 1848, senere kom han paa Kommandoskolen i Kjøbenhavn og blev Officer. Saa drog han atter til Begivenhedernes Centrum, og inden det første Krigsaar var forbi, bar han Ridder-

korset paa sit Bryst. Alle hans bedste Egenskaber kom frem under Feltens urolige Liv. Han var en glimrende Kammerat, elsket af 13. Linjebataillon for sin Snarraadighed, sit Lune og sine glade Sange. „Det är på tiden," skrev han i Maj 1849 paa Als over et Digt til unge Norske og Svenske. I stærke Ord bad han dem ikke glemme Løftet til Danmark nu i Farens Stund:

„Hvad har Danmark felat? Skall det falla
på sin goda sak, vill Norden stå
stum och blek och höra hur vi kalla
Fäderne ur högen för att slå?
Har du stål vid sida, låt det ljunga:
Nu är tiden inne Skandinav! —
Fosterbroder, låt ej Saga sjunga
att du svek din tro — på Danas graf."

Nogle Aar før havde han set Augusta Nielsen danse paa Malmø Teater, og fra den Aften var hun Kvinden i hans Liv. Han skrev straks nogle Vers, som fløj op paa Scenen under en Regn af Blomster. Siden lod han en Ven spørge H. C. Andersen, om hun havde faaet

Verfene i Hænde. „Kan De skafta så, at De får veta, om dessa verser kommit fram, så kan De göra mig den tjänsten att underrätta mig därom," skrev Vennen. Jo — de var „kommit fram" og gemt i hendes Poesibog. Blandt Augusta Nielsens Papirer findes et lille blegnet Blad, der bærer Spor af engang at have været sammenfoldet i mange Læg, aldeles som for at kunne smyges ind i en Blomsterbuket. Paa Bladet staar dette Poem:

Augusta Nielsen.

„Hur skön jag såg dig uti skogen sväfva
Sylfid, hur skön dig dö!
Ej kunna jordens band din ande kväfva,
Hvi skulle du af fruktan bäfva?
Till någon lycklig blomsterö.
Du lyfter lätta ambravingen
Och salig sväfvar än i stjerneringen."

Er denne romantiske Papirslap et af de Vers, som hin Aften fløj over Rampen og lagde sig blødt ved hendes Fod? Ak! „Det

bødes der for i lange Aar, som kun var en stakket Glæde!" Takkens smaa Billetter førte ikke straks til personligt Bekendtskab, men senere Vers tyder paa, at Studenten fra Lund ofte lod baade Teologien og Juraen ligge og rejste over Sundet for at inspireres som Digter. Hans lyriske Evne var ikke stor, men ægte.

Og nu vilde Skæbnen, at han i Felten traf Premierløjtnant Borthig, Augusta Nielsens Svoger. Borthig havde i Sommeren 1849 sin Hustru boende i Nærheden af Lejren ved Augustenborg, og i deres Hjem var Afzelius en velset Gæst. Ud paa Sommeren holdt Augusta sit stilfærdige Indtog. Den svenske Løjtnant var nu svimlende nær ved sine Ønskers Maal. Hvad brød han sig om den Skandale, Officererne snakkede om? Den styrkede kun hans Lyst til at blive hendes Forsvarer. Og det var netop til en Forsvarer, hun trængte. Han udfoldede al den lette

Elskværdighed, som ejes af et sorgløst Selskabsmenneske med mange Talenter. Hendes Vilje var svag og Modet knækket. Han var stærk og havde mere end een Gang set Døden i Øjnene. Hendes Sjæl var bleven ene; den skulde finde Hvile i sig selv, og det havde hun aldrig før prøvet. Hans Sjæl delte ud af alt, hvad den ejede. Alle hans bedste Egenskaber stod i Relief, Digteren syntes større paa Baggrund af Modet, Krigeren syntes større, fordi han frivilligt kom fra Nabolandet. Hendes Tanker dvælede ved Oplevelsens Enkeltheder, Vognen, man misundte hende, Smykkerne, den hvislende Lyd og Kammerraternes Smil. Hans Tanke var kun den at vinde „Danmarks största skatt“.

Løjtnant Afzelius talte smukt og kærligt til hende og holdt hendes Haand i sin. Han sammenlignede hende med et Barn, hvem taabelige Forældre tvinger til at skamme sig, skønt det intet har forbrudt. Ofte forstod hun

ikke hans Ord, men de lød som Musik for hendes saarede Sjæl. Det var næsten ikke flovt at græde, naar han sad ved hendes Side. Alt vilde blive godt igen, sagde han. Betingelsen var kun, at hun ikke saa den kongelige Fløs. Teatret kunde simpelthen slet ikke undvære hende. Hvem skulde vel danse Sylfiden, naar hun var borte? Eller Céleste i „Toreadoren?“ Eller „La Lithuanienne“ og „El Jaleo di Xeres“? Hun syntes ikke straks, at han var køn, men efterhaanden blev han det næsten i hendes Øjne. Og saa rar og morsom han var! Uniformen klædte ham kækt. Det var smukt, at han kæmpede for Danmarks Sag i Krigen. Bagefter kunde han, hvis han vilde, blive Sagfører eller ministeriel Embedsmand. Tænk, at han havde villet være Præst! Det passede han da slet ikke til, syntes hun. Præster var altid saa alvorlige.

Længe vidste hun ikke, hvad hun skulde svare. Han skrev:

„Den suck, som sakta svä́fvar
ur hjertats lön och jäfvar
det nej, Du gaf, eet ja är ju?
Och nu, och nu! — —
Jag trycker dig till eldig barm."

Hendes Nej blev til et Ja. Hun fik sagt det i August, og i September stod hun Brud. Hun følte sig tryg i hans Nærhed, og denne Hvile var vist at elske? Naar hun kom tilbage, hed hun Fru Afzelius. Hvor hun undte dem allesammen derovre den Overraskelse! Det vilde, mente han, blive let for hende at optræde igen. Paa Teatret var der iforvejen kun een Frue, Fruen over alle Fruer, Johanne Luise Heiberg. Desuden var Forholdene i Mellemtiden ganske forandrede, Teatret var fra kongeligt Styre blevet underlagt Staten. Grundloven var gennemført, og med den havde et jævnere Syn paa alle Livsforhold sejret. Digteren Heiberg sad nu i den Chefstol, hvor tidligere en Hofmarskal havde siddet.

Afzelius talte hastigt som en Oprører, naar han glødende af Enthusiasme beskrev den Lykke, der ventede dem. Men det var, som om hans Længsel ikke rev hende med. Trygheden var vel vendt tilbage, men hendes Følelse smeltede ikke. Kom Prins Frederik Wilhelms Navn paa Tale, mærkede hun, at han var en skinsyg Natur. De nedsættende Ord, han sagde om ham, stødte hende. Prinsen maatte ikke eksistere i hendes Bevidsthed. Hun skulde ligesom skære et Spand af Tid ud af sin Erindring. Men det evnede hun ikke, for der var mange yndige Minder deri. Hun maatte kun tænke paa sin Digter, sin Helt, sin trolovede Brudgom. Hver Linje, han skrev til Venner i Hjemlandet, aandede Følelse for hende. Hun var hans Krigsbytte, hans Sejrstrofæ:

„Jag kom en främling med ett broderhjerta,
Det var min akt att dö för Dannebrogen.
En graf ej gaf du mig, du gröna Hertha!
Du gaf det bästa mig: en maka trogen.“

I disse Kærlighedens Vaardage skrev han en stemningsfuld Sang og satte Musik dertil. Den levede længe i det svenske Folk som et Minde om hans Lykke:

Ensam du är ej, — se vid din sida
sitter hvar afton din längtande vän.
Och vid din sång, den rena och blida
sjunker i saliga drömmar han hän.
Sen på din munn, på din lutande panna
brinna hans kyssar och bedja om svar.
Älskade! låt mig hvar afton få stanna,
blott vid ditt hjerta min himmel jag har.

Tanken har vingar och hjertat kan hviska
klart över hafven om kärlek och tro;
sjunga den eviga sången, den friska,
som vaggar trånande anden i ro. —
Minns det, du hulda, och möt mig och skåda
djupt i mitt öga så eldig och öm —
hjerta mot hjerta förglömma vi båda
då verkligheten för kärlekens dröm.

Prins Frederik Wilhelm var i Udlandet, og derfra sendte han deltagende Breve til Augusta. Han beklagede i blide Vendinger, at „den onde Verden“ havde forjaget hende. Hun fortjente visselig ikke sit „skaanselsløse Omdømme“.

Tiden vilde nok læge alle Saar. Augusta Nielsen var glad for disse fyrstelige Ord, men hun havde lovet Afzelius ikke at besvare dem. Da Prinsen vedblev at give sine Følelser til Kende, forlangte Afzelius, at hun skulde skrive til ham og frabede sig Breve i Fremtiden. Men det var svært at forme de Ord. Hun skød det ud Dag efter Dag. Det var haardt at skulle tvinges til at sige Farvel til en Ven, hvem man helst mødte med et venligt Goddag. Prinsen var uden Skyld i den Smerte, hun havde lidt; Vreden vendte sig ene mod Kammeraterne og det troløse Publikum. Han havde altid været ridderlig imod hende. Hvor var han dog mageløs, dengang han bad hende modtage det Smykke, hun bar paa sit Bryst! Hun var dog kun en Danserinde, og han en Prins. Det skulde maaske sælges? Hun længtes efter ham nu, da hun skulde sige Farvel.

Men en Dag, da Brylluppet nærmede sig,

formede Afzelius Skrivelsen saa kort som en Melding. Den Sag maatte have en Ende. Augusta havde aldrig før givet en Ordre, men fra lille lært at lystre den. Hun skrev, hvad han bød hende at skrive. Der var en Modsætning mellem Brevets faste Ord og hendes Bogstaver, de lagde sig paa Linjerne og ligesom bad om Undskyldning, fordi de blev til.

Nogen Tid efter, den 16. September 1849, blev hun viet i Augustenborg Slotsby paa Øen Als. Gamle Folk rystede paa Hovedet, da de hørte, at hun kun havde været forlovet en Maaned og nu blev gift pr. Kongebrev. Krigen vendte dog op og ned paa alle Ting. „Imorgen til Armeen — i Dag til Favnetag" kunde Afzelius synge med Heiberg. Livets røde Roser voksede paa Gravens Bred. „Krigsægteskabet" stod mellem muntre Officerer hos Premierløjtnant Borthig. Men midt i Lystigheden vilde Skæbnen, at Prins

Frederik Wilhelms Farvel skulde komme blandt de Lykønskninger, hun modtog:

Kjøbenhavn den 12/9 1849.

Ved min Ankomst her til fra en Rejse i Udlandet har jeg modtaget en Skrivelse fra Dem og Herr Lieutenant Afzelius, hvori De underretter mig om Deres Forlovelse.

Endskjøndt det er aldeles som et Forretningsbrev eller Document, De har oversendt mig, saa at det ligesaa godt kan være et Brev ene for at frabede Dem al fremtidig Correspondance, som for at underrette mig, der tager saa megen Deel i Deres Vel og Vee, saa tilstaaer jeg dog, at jeg helst tager det gode Indtryk deraf, som absolut er det overveiende, nemlig: Meddelelsen om Deres Forlovelse.

Jeg haaber, at Deres Fornuft har været taget med paa Raad ved Siden af Deres Følelse, idet De gjorde Deres Valg. Gid der-

for, at Deres Bestemmelse aldrig maa fortryde Dem, og at den Mand, De har udkaaret, maa i Retskaffenhed og Kjærlighed til Dem svare til de Forventninger, De har gjort Dem, og som De, trods det skaanselløse Omdømme af den onde Verden, dog saa rigelig fortjener. Dette er mit mest levende Ønske. Deres Tilkommende kan jeg gratulere, da jeg dog troer af det Kjendskab, jeg har til Dem, at kunne udtale den Dom, at han vil i Dem finde en god og herlig Charakteer forenet med et ædelt Hjerte.

Deres Ønske med at ophøre med al Correspondance være mig, som De siger mig: en Befaling.

Endnu engang bringer jeg Dem mine bedste Ønsker og indseer, hvor megen Grund De maa have til at elske den Mand, der har mere Tiltro til Dem end til de mange forførende Tunger, som Bagtalelsen altid har paa rede Haand.

Give Gud, at det maa gaae Dem vel, og at jeg kun i Fremtiden maa høre, at De er meget lykkelig og tilfreds. Min Bøn er, at en venlig Tanke undertiden maa gjenkalde i Deres Erindring den, som stedse med Venskab og Agtelse vil mindes Dem.

Frederik Vilhelm
Prinds til Hessen.

A Mademoiselle

Mademoiselle Augusta Nielsen

chez Madame C. Borthig

à

Augustenburg."

VI

„I drömmen nyss en suck du drog
så djupt, jag lyddes still, —
och straxt min själ den tanken slog:
Hvem slög den sucken till? —"

A. J. Afzelius til Augusta Nielsen.

Da Felttoget i 1849 var forbi, tog A. J. Afzelius sin Afsked fra Hæren med Premierløjtnants Karakter. Han dannede sit Hjem i Nyhavn og kaldte sig Kancellist. Paa Mandtalslisten saa Stillingen fin ud, men den bundede ikke i Virkeligheden. Endnu havde hans unge Frue ikke sat sin Fod paa Scenen. Hun bar et Barn under sit Hjerte. Men paa Teatret ventede man hendes Genkomst. Da Direktør Heiberg efter Brylluppet lod spørge til hendes Befindende, svarede Afzelius, at

hun endnu var svag, og det var „ej att tänka på, att hon ännu skulle kunne beträda „Bræderne"". Nu bortfaldt i nogle Maaneder Spørgsmaalet af sig selv.

Store Begivenheder havde disse unge Mennesker hver paa sin Maade oplevet i et kort Spand af Tid, og nu fulgte Reaktionen. Afzelius fortsatte ikke sine Studier hverken i teologisk eller juridisk Retning, men skrev en Bog paa Vers og Prosa med Skildringer af Oplevelser i Krigen. Der er Digte deri, som burde kendes i Danmark. Han havde vel tænkt at leve et muntert Liv i Kjøbenhavn ved sin elskede Augustas Side, en skøn Fortsættelse af de sorgløse Studenterdage i Lund. Men snart følte han sig som en Fugl, der basker mod Burets Tremmer. Han var en lyrisk Natur, meget af en Digter, lidt af en Musiker, en Studiosus perpetuus med Lune, men — han led af Ustadighed. Enten vilde han gaa til Grunde som en Behémien eller resignere

som Embedsmand borte fra Centrum. Lykken boede udenfor hans Sjæl, et andet Sted, hvorhen han altid stræbte at naa. Men kom han til Stedet, var den flygtet. Ligefra hin Aften, han første Gang saa Augusta Nielsen danse paa Malmøs Scene, havde hun været hans Drømmes Maal. Men nu havde han oplevet Drømmen, og Drømme svarer sjeldent til Virkeligheden. Han følte sig ikke hjemme i den lille, graa By bag Voldenes Møller og Træer, men længtes efter Hjemlandets dybe Skove med de store Jagtrevirer, efter Sverrigs Farver og Studentergilderne i Lund, hvor han havde været den gladeste Sanger. Men Augusta var et Barn af Kjøbenhavn, hun bar dens borgerlige Præg og delte dens smaa Betragtninger. Balletskolen havde ikke udviklet hende intellektuelt, dens ensidige Dannelse hævnede sig nu, da Livet strømmede ind paa hende. Afzelius var et stort anlagt Friluftsmenneske med vide Syner, men

hendes Horisont strakte sig kun fra Teatret over det Saabyeske Hjem — hvor Fruen var død, men hvor Generalkrigskommissæren opretholdt Husets gæstfri Traditioner — til Kronprinsensgade. Dèr havde hun traadt sine Børnesko, og dèr boede hendes Forældre. Hun vilde leve paa hjemlig Grund og havde ikke Lyst til at rejse „paa det Uvisse" til Sverrig. Og medens hans Tanker drog ud paa deres lyriske Flugt, gik hun smaapylrende ved hans Side, optaget af Snaksomhed og vekslende mellem Længsel efter og Vrede imod „dem derovre" paa Teatret, en dejlig Kvinde, som uden sjælelig Mangfoldighed prydede hans Stue. Ud paa Somren 1850 fødte hun ham en Søn. Barnet bragte en lille Verden med sig, som hun ikke før havde forstaaet, men som hun evnede at rumme. Det fornyede hendes Tilværelse, og hun blev som Moder optaget af tusind Smaating. Efterhaanden tænkte hun med Afsky paa at genoptage Kam-

pen paa Scenen. Livet viste hende andre Værdier end den stadige Higen efter Publikums lunefulde Bifald.

Fra Teatret over Minis Café til Byen havde Sladderen nu faaet ny Næring. Godtfolk fandt dette Ægteskab for paafaldende hurtigt; der maatte stikke noget under. Men da hun, inden Bryllupsaaret var forbi, havde født et Barn, kendte man Gaadens Løsning: Den svenske Løjtnant var betalt af Prins Frederik Wilhelm for at gifte hende, det var ganske vist. Derudfra spandt man mange interessante Kombinationer, som endte i Spørgsmaalet: Mon hun er dristig nok til at ville optræde igen?

Man kunde have sparet sig alle Bekymringer. Da den taabelige Snak kom hende for Øre, skrev hun sin Afskedsansøgning. Der havde efterhaanden dannet sig en haard Skal omkring hendes bløde Sind. Alle disse sjælelige Stik avlede Trods. Hun vilde ikke springe

smilende frem som en Gudinde for Glæden — med et blødende Hjerte. Livet havde lært hende dybere Udtryk end dem, hun kendte fra Bournonvilles Balletskole. Hun bevægede sig sjæleligt mellem Flegma og Foragt. Det flegmatiske Element i hendes Natur bredte sig paa Bekostning af Lysten til Arbejde udad mod Verden, og Foragten gav hende kun Hvile i Haabet om et Privatlivs Fred. Hun havde ikke Kraft til at trodse paa anden Maade end ved at vende sig bort.

I Afskedsansøgningen mindede hun om, at hun havde danset fra lille Barn og derfor var „om just ei aldeles udslidt og uduelig i Faget" saa dog allerede „afkræftet". Udtrykket var slaaende, men kun i den Betydning, hun underforstod. Skønt hun tilhørte en Etat, hvor Sandheden sjeldent siges direkte, havde hun Vanskelighed ved at fremstille Afskedsgrundene saaledes, at de kunde motivere en Pension. Hun følte, at dette

Begreb var latterligt i Forbindelse med hendes ikke 30 Aar. Saa' hun sig i Spejlet, var intet Spor at finde af Tidens Tand, og Andre kaldte hende smukkere, mere frodig end før. Men noget maatte hun hitte paa, og da Beregning ikke var hendes stærke Side, greb hun de nærmest liggende Grunde: Hun havde flere Gange modtaget Tilbud om „meget fordelagtige Engagementer ved fremmede Teatre, men afslaaet dem, dels for ikke at forlade en Scene, hvor hun smigrede sig med ikke godt at kunne undværes, men ogsaa forbi hun forudsaa, at hun i saa Fald ikke kunde vente Forsørgelse, naar hendes Periode som Danserinde var forbi". Andre Mennesker begyndte deres Virksomhed mellem det 20—25. Aar, men Danserinder maatte slide allerede som Børn, og en naturlig Følge deraf var, at de i ung Alder følte sig fortrængt af „Yngre og Kraftigere". Hun sluttede med at minde om, at hun „flere Gange ved sit Ta-

lent havde bidraget til Understøttelsen af almennyttige Formaal." Men skønt Teaterlæge Th. Collin erklærede, at hun led af „betydelig Svækkelse i hele Nervesystemet," vilde Finansminister Grev Sponneck ikke betragte Ansøgningen som et gyldigt Bevis for hendes Uarbejdsdygtighed. Han mente, at der var Grund til at antage, „at private Hensyn ikke havde været uden Indflydelse paa hendes Andragende." Men Augusta Afzelius vilde ikke ind i Hvepsereden igen og lod derfor Professor Trier og Dr. Courlænder skrive Attester, som i hvert Fald indtil videre fritog hende for at gøre Tjeneste. Der hengik lang Tid, inden den unge Rigsdags Forhandlinger om Embedsmænds Pensionering blev fæstnede i Loven af 1851, og i den Tid var, skrev Kultusminister Madvig til Kong Frederik den Syvende, „Fru Afzelius ikke alene kommen aldeles ud af Repertoiret, men ogsaa blevet ganske overflødig for samme."

Hun stod altsaa nu paa Scenekunstnerens Vej til Glemsel ved den Station, der kaldes „overflødig". For kun ti Aar siden havde hun erstattet Lucile Grahn, og nu gjorde Juliette, Sophie og Amalie Price ved Balletmesterens Clairvoyance det vanskelige Spring fra Vesterbros Fjælleboder til Augusta Nielsens tomme Plads paa Arenaen. Bournonville betragtede disse purunge Talenter som en Forœring til Balletten: „Meget er vundet for Samfundet derved, at de unddrages et omflakkende Liv." Han skrev i sine Annaler, at Augusta Nielsen efterlod sig et Navn, der var synonymt med Lethed og Elegance, men Juliette Price ejede baade Skolens Fuldendthed og var beaandet af Poesiens Naadegave. Nu var det hende, som brugte Sylfidens Vinger til at flagre fra de jordiske Elskere, der vilde gribe hende. Augusta Nielsens Vinger var faldet af, og hendes kunstneriske Lyst havde opløst sig.

Den 30. Maj 1851 underskrev Kongen paa Frederiksborg Slot hendes Afsked, som traadte i Kraft Dagen efter og gav hende 551 Rdlr. og 79 Skilling i aarlig Pension. Hun var tilfreds med Afgørelsen og sendte Heiberg disse Ord til Tak: „Da jeg antager, det maa være enhver brav Embedsmand kjært at vide at have erhvervet sig sine Undergivnes Tilfredshed og Taknemlighed, som det var hans Pligt at sørge for, saa undlader jeg ikke ved min Fratræden fra det Kgl. Theater endnu engang at bringe min oprigtigste og hjerteligste Tak, for hvad Hr. Etatsraaden ved denne Lejlighed, som ved flere tidligere, har virket for mig, som ellers var blottet for enhver Talsmand og Støtte.“ Heiberg svarede:

Høistærede Frue!

Deres venlige lille Brev af 4. ds. modtog jeg først herude paa Landet og maa derfor bede Dem om Undskyldning for, at jeg saa

sildigt besvarer det. At De er tilfreds med de Vilkaar, hvorunder De forlader Theatret, glæder mig særdeles, og jeg beder Dem være overbeviist om, at jeg i høj Grad paaskjønner Deres venlige Bevidnelse deraf.

Med mange Hilsener fra min Kone

undertegner jeg mig

Deres ærbødige

Skodsborg, 17. Juni 1851. J. L. Heiberg."

VII

> Var trofast! Om jag glöms af dig
> för flärdens toma hvimmel,
> ej jorden äger fröjd för mig,
> Och hoppet — ingen himmel."
>
> A. J. Afzelius til Augusta Nielsen.

Privatlivet var begyndt — uden „Talsmand og Støtte." Ingen lyriske Udbrud i Aviserne, ingen rosenrøde Billetter, ingen Blomster ved hendes Dør. Og ingen livsalige Øjeblikke, som kun Kunstneren kender, Sekundet, hvori Udtrykket lykkes. Men heller ingen paatrængende Forespørgsler og sukkersøde Smil med deltagende Ord.

Hendes Hverdag begrænsedes af en beskeden Lejlighed, hvori der levede et lille Barn. Men der boede ogsaa en Mand, som hun ikke elskede. Han mødte Livets daglige, reale

Krav i Stedet for den ubestemte Lykketilværelse, han havde drømt om, og de Krav lod sig i Længden ikke bortvise af Lyrik. Ligesom en Turist stod han parat til at drage afsted, men blev dog. Han talte, men handlede ikke. Ideerne skiftede i hans urolige Hjerne, snart byggede han straalende Luftslotte, og snart var han nedtrykt i Fortvivlelse, men dette bølgende Sind havde ingen Værdi for hende. Som lille Pige lærte hun at gøre hver Dag til en Arbejdsdag og forfølge een Plan. Den borgerlige Opfattelse af det fastes Værdi og det løses Usikkerhed bundede dybt i hendes Sjæl. Hun forstod, at der ved denne Mands Side ventede hende en usikker Tilværelse, og som den, der fra smaa Kaar naar op paa Livets Solside, frygtede hun Fattigdommen. I sit Ægteskab havde hun søgt, men ikke fundet den Kraft, som kaldes Mod. Det havde kun yderligere vist hende Livets Vrangside.

Medens Dagene gik, sled de to Mennesker hinanden op. Men i Ørkenvandringen bevarede hun Mindet om en Oase, og Erindringen om den blev stadig mere levende under Hverdagens huslige Sammenstød. Det var Mindet om Prins Frederik Wilhelms Væsen og Følemaade. Hans ridderlige Form svarede til hendes kølige Temperament. Han var ingen Kunstnernatur, hans Sind svajede ikke som et Siv for Vinden, men han ejede den samme Rolighedens Gratie som Anstandsherrerne i Bournonvilles Balletter. Mindet om hans Deltagelse varmede hendes Hjerte, og i stille Timer søgte hun Trøst i hans Breve. Det sidste var jo nok et Farvel, men han skrev, at han vilde mindes hende med Venskab og Agtelse. Disse Ord blev i hendes Fantasi til et Løfte, og tilsidst gav Haabet om at møde ham igen hende Erstatning for de Tab, hun havde lidt, og Haabet steg til Længsel. Hun kendte ham nok til at vide, at han kunde læse

hendes Tanker, naar hun saa ham ride forbi paa den daglige Tur omkring Byens Volde.

Ingen kender den Strid, der udkæmpedes mellem fire Vægge i Hjemmet i Nyhavn. Ingen ved, hvor dybt disse to Mennesker saa hinanden i Sjælen. Han, den betydeligste, led mest. De lærte begge, at Livet ikke lader sig leve som et Eventyr. Hans skinsyge Følelser blaffede som Flammer fra et Baal, der slukkes. Omsider forstod han, at ingen kan tvinge en Kvinde til at elske. Ved Midsommer 1851 skrev de begge en Begæring om Skilsmisse til Kjøbenhavns Magistrat. Den officielle Grund var den meget rummelige, som kaldes „Gemytternes Uoverensstemmelse“. De erklærede i „de bestemteste Udtryk“ overfor Præsten J. H. Paulli, „at de hverken kunde eller vilde leve med hinanden i Ægteskab.“ Hun beholdt Barnet, og han rejste.

Anders Johan Afzelius kom tilbage til

Sverrig som dansk Officer og Ridder og ombølget af Glansen fra Hærens sejrrige Felttog, — men med et Saar i sit Hjerte. Vennerne syntes, at „Afze" var blevet en træt Mand og troede, at Krigen var Skyld heri. Siden forstod de, at det ikke var d e r, han fik sit Saar. Men han nævnede aldrig Augusta Nielsens Navn, og kun en enkelt Gang berørte han Tragedien i sine Digte Det skete i disse tre, kønne Vers, som blev skrevet kort efter Skilsmissen:

„I ditt källklara ögas blå
drömde min själ en ljuflig dröm;
mig tycktes vi voro två
dock blott en droppa i tidens ström.

Mig tycktes, det var så klart
vär källklara droppes två och e t t ...
Visst var det helt underbart,
ett enklare dock min själ ej sett.

I ditt källklara ögas blä —
drömmen var all — jag läste se'n:
droppar voro vi två,
grumlade, skilda e n och e n."

Hans egentlige Liv var forbi.

Studeringerne opgav han og fik sit Brød som „Kustsergeant" i Skaane, senere blev han Toldinspektør i Cimbrishamn. Digteren trak i en beskeden Embedsmands Uniform og forstummede med Smerte lidt efter lidt. Men undertiden, naar Forholdene i den lille Stad blev ham for trange, brød en ungdommelig Trods frem i hans Sind. Saa forsøgte han at sprænge sit Fængsels Mure og give sin Sjæl en rigere Næring. I andre Byer opsøgte han gamle Venner — Viktor Rydberg var en af dem — og genoplevede Studenterdagene, ikke alene i Erindringen, men han stemte paany sit rige Lune og fik i nogle Timer sig selv til at tro, at Ungdomstiden ikke var forbi. Bestandig brødes Modsætningerne i hans Sind. Hans Breve til Vennerne kunde virke som Nødraab fra et Menneske, der føler sig bedraget i alle sine Forhaabninger, men „ändå" var han lykkelig i sit andet Ægteskab med

sin „djupt naturligt intelligenta hustrubarn och sin Yngve". „Min barnabön har jag i lifvets strid aldrig glömt," skrev han, „fast stundom med blygsel gömt." Ligesom han i sin tidlige Ungdom havde været „Kastboll för mången by", blev han i sin Manddom „Kastboll" for sine Stemninger. Hans Skæbne var næppe i det væsentlige blevet anderledes, hvis Augusta Nielsen var blevet ved hans Side. Hun var ikke den stærke Kvinde, han trængte til. Hans Brist laa dybt i Sjælen: Han led af Ustadighed i Viljen, og Viljen er, siger Strindberg, „Sjælens Rygrad".

En Dag i Januar 1865 gik Anders Johan Afzelius ind i „Handlanden Bengtssons Salubod" og bad om at faa „ett gott skott druvhagel, emedan han skulle skjuta en stor sångersvan, som han länge haft sikte på, och som nu bestämt skulle fällas." Paa Dødens Tærskel spøgte han som en Bellmansk eller Frödingsk Skikkelse, hvis forsorne Lune ligesom

hans er vokset frem paa lyrisk Grund. Ud paa Aftenen løb det fra Hus til Hus i den lille By, at Toldinspektøren havde skudt sig. Ved hans Side laa en Anatomi, i hvilken han nylig havde læst for at være sikker paa at træffe Hjertet.

„Afzes“ omskiftelige Natur egnede sig ikke til at ældes i Fred. Enkelte af hans Venner saa i dette Skud Slutningen paa Ægteskabstragedien, men der var andre, som vidste, at han var en af Sygdom nedbrudt Mand.

Han burde have fundet Heltedøden, da han vandt den Kvinde, han elskede. Svøbt i Dannebrog burde han være blevet ført hjem til Sverrig med en Sejrskrans om sin Pande. Mindet om en lyrisk Digter, en modig Mand, der holdt sit Løfte, havde da levet og laant hans Sange Liv fra Slægt til Slægt.

VIII

„Ensamhet, det var en tid, jag skydde
dig som fiende, og fegt jag flydde,
dina djupa ögon, — nu du är
dock min bäste vän på jorden här."

A. J. Afzelius: „Natt-tankar".

I Vinteren efter Skilsmissen saa Kjøbenhavnerne en ny Selvejerkane fare forbi. Den lignede en Blomsterkurv. Indeni sad en smuk Dame under et Bjørneskindstæppe, som var fæstnet til Kanens gyldne Gitter. Herskabskusken bagpaa var i Pels og laadne Støvler, han holdt de røde Tømmer, og ved hans lystige Piskesmeld stejlede Hesten med Kvasten paa Hovedet. De blanke Klokker og Bjælderne løb festligt gennem Byens snetyste Gader.

Det var Augusta Afzelius, som foer forbi. Hun havde gjort sit Valg og var rede til at

modtage dets Følger. Hvad Publikum tænkte om hendes Privatliv, var hende ligegyldigt; hun havde lært at foragte det Begreb, som kaldes „Folks Sympati“. Nu var hun ikke længer et Barn, som bad om Skaansel. Men Vaarstemningen fra hendes og Prins Frederik Wilhelms første Kærlighedsmøde gentog sig næppe.

Paa den sidste Dag i Aaret 1851 formede han med egen Haand dette Dokument og gav det sit fyrstelige Segl:

„Jeg Undertegnede forpligter mig at tilsikkre til Fru Afzelius, født Augusta Nielsen, en Livsrente af 1000 og 200 Rdlr. Dansk, skriver tusinde og to hundrede Rdlr., aarlig, hvilken Pension vil tilkomme Hende, saa længe Hun lever skilt fra sin nuværende skilte Mand, Lieutenant Afzelius.

Men forsoner Hun sig med Ham og lever atter sammen med Ham i Ægteskab eller nogensinde indgaar et nyt Ægteskab med en

Anden, saa bortfalder strax Livsrenten. Den træder i Kraft med Begyndelsen af Aaret 1852.

Dette er min Villie, og jeg bekræfter det herved ved min Underskrift vedføjende mit fyrstelige Vaaben.

Frederik Wilhelm
Prinds til Hessen."

Hvorlænge deres Forhold varede paa dette nye Grundlag, ved Ingen. Et Par Aar senere giftede han sig med Prinsesse Anna af Prøjsen, en Broderdatter af Kejser Wilhelm den Første. Bismarck var imod dette Parti. „Sie an das Hoflager der Gräfin Danner zu bringen, scheint mir doch hart," skrev han til sin Ven v. Gerlach. „Das junge Paar scheint sich bisher recht glücklich mit einander zu fühlen, aber ich kann unsre reizende Prinzessin Anna nicht ohne trauriges Vorgefühl am Arm ihres Gemals sehn, denn ich für einen durchaus herzlosen Genußmenschen halte." Dog, Bis-

marcks Bekymringer var overflødige; Fyrste-parret levede i ti Aar et lykkeligt Liv i København, hvor dets overvejende tyske Hof havde til Huse i Prinsens Palæ Nr. 54 i Bredgade, som han i 1872 solgte til de nuværende Ejere, Firmaet Hornung og Møller. Adjudant v. Müller, der var Øjenvidne ved Prinsessens Indtog d. 7. Novbr. 1853, fortæller i sine Dagbøger, at hun var 17 Aar, høj, rank, med et blidt Udtryk, tækkelig, omend ikke smuk: „Meget gratiøs er hun ikke, men gør dog et særdeles behageligt Indtryk. Da hun havde været her nogle Dage, ønskede hun at gøre H. C. Andersens Bekendtskab, og der blev da foranstaltet en lille Reunion hos Enkedronningen, hvor han forelæste nogle Eventyr paa Tysk.“ Prinsessen lærte Dansk og blev paa Grund af sit elskværdige Væsen meget afholdt. Som det ældste Medlem af Huset Hohenzolleren døde hun, 82 Aar gammel, den 12. Juni 1918 ved Frankfurt am Main.

Da Krigen 1864 brød ud, maatte Prins Frederik Wilhelm som Arving til Kurhessens Trone forlade Danmark. Desuden var hans Gemalinde Søster til en af den tyske Hærs Ledere, Generalfeltmarskal Prins Friederich Carl, Sejrherren ved Dybbøl. Fyrsteparret tog Bolig paa Rumpenheim i Hessen, og der maatte Prins Frederik Wilhelm i 1866 med Smerte se Prøjsen annektere det Land, han efter sin Slægtning Kurfyrst Frederik Wilhelm den Førstes Død skulde arve. Men i Modsætning til Welferne affandt han sig med de nye Magthavere og gav Afkald paa sin Højhedsret mod en Aarpenge af 600,000 Mark. Titlen Landgreve af Hessen beholdt han, og den bæres nu af hans blinde Søn Alexander, som fødtes 1863 i Kjøbenhavn. En yngre Søn, Prins Friedrich Carl, er gift med en Søster til Kejser Wilhelm den Anden og blev i Oktober 1918 valgt til Konge af Finland.

Sin Ungdomskærlighed glemte Prins Frederik

Wilhelm aldrig. I et Brev fra de ældre Dage til Augusta Afzelius underskrev han sig: „Din gamle Ven". Da han i 1884, 64 Aar gammel, efter længere Tids Sygdom var gaaet til sine Fædre, meddelte Boets Excecutor testamenti, Graf C. Holstein, at Aarpengene efter den Højsaliges Bestemmelse skulde udbetales, saa længe hun levede — ugift.

Bisættelsen i det landgrevelige Begravelseskapel i Rumpenheim overværedes af hans Søster, Dronning Louise, og Kong Christian den Niende. Dèr mødte Kongen første Gang Prins Friedrich Carl efter hans Sejr ved Dybbøl.

IX

„Vi vil i Mindet blive staaende for hinanden, som vi var dengang — saadan tror jeg, at vi faar Lov til at ses igen."

Lucile Grahn, 80 Aar gl., til Augusta Nielsen; München 1899.

Langt ude paa Gl. Kongevej laa indtil Aarhundredskiftet Villaen „Engestofte" omgivet af en gammel Have, som røbede Frederiksbergs landlige Oprindelse. Fire skyggefulde Lindetræer næsten skjulte Huset for Vejens Færdsel. Derinde boede bortvendt fra Verden Augusta Afzelius i den sidste Menneskealder af sit lange Liv. Hendes gamle Dage blev onde. Den økonomiske Tryghed mellem kongelige Møbler har kun ringe Værdi for et Menneske, der pines af Forfølgelsesvanvid og ikke evner at leve i Samvær med

andre Mennesker. Hun var i Aarenes Løb bleven en ulykkelig, fredløs Eneboer, hvis Fantasi var optaget af imaginære Menneskers Ondskab. Men i lyse Øjeblikke glimtede Minderne fra hendes bevægede Ungdom. I saadanne Glimt stod undertiden Kong Christian den Ottende for hendes indre Øje som en Alfader, lysende af Godhed og Mildhed. Men Sygdom og Aar formindskede ikke hendes Mistænksomhed mod „Hvepsereden". Ungdomssaaret blev aldrig lægt. I ydre Forstand ældedes hun langsomt, det var, som om Tiden, denne Despot, ikke kunde faa Magt over al den Skønhed, som skulde lægges øde. Der var stadig en egen sval og bundløs Godhed over hende; Øjet bevarede længe Ungdommens „källklara blå", Gangen var altid svævende, og Legemet mistede aldrig sin plastiske Rejsning.

Der var kun ganske faa Mennesker i Kapellet den Dag, Augusta Afzelius blev stedet til

Hvile. End ikke Nysgerrigheden var repræsenteret, og for Pressen havde denne Begravelse ikke fem Linjers Værdi. Kølige Hyacinter skjulte næppe Kistelaaget, og der var ingen sidste Hilsen fra Teatret blandt Foraarets spæde Blomster. Hun var fuldkommen glemt af Verden, en Efternøler, hvem Døden længe red forbi. Hun havde faaet sine Blomster i Livet.

Præstens Tale var smuk for de Mennesker, der mener, at Præster skal bede, men intet vide. Hun blev jordet paa den gamle Del af Assistents Kirkegaard blandt Aristokrater og velhavende Borgere, i Midten af sit Publikum.

Det var i April 1902 i hendes Alders 81. Aar.

Historiske Oplysninger

Kildeangivelser og Navneregister

Dette Skrift er en omarbejdet og betydelig forøget Gengivelse af en Afhandling, som udkom i Tidsskriftet „Vor Fortid", April-Maj 1917. Arbejdet hviler paa de angivne utrykte og trykte Kilder, paa mundtlige Meddelelser fra Augusta Nielsens Samtidige og paa Forfatterens personlige Erindringer om hende. De Papirer, hun efterlod, har Enkefru A. M. Afzelius f. Købke og Hr. Ekspeditionssekretær K. Afzelius med Velvilje stillet til Disposition.

8. August 1918.

Robert Neiiendam

Forkortelser:

RA = Rigsarkivet; TRA = Teaterarkivet i Rigsarkivet (indkomne Breve til Direktionen; udgaaede Skrivelser fra Direktionen; Kgl. Resolutioner; ujourn. Breve B og N, alt fra Tiden 1829—50); LA = Landsarkivet for Sjælland m. m.; RSA = Raadstuearkivet; KMA = Kultusministeriets Arkiv; KRA = Krigsministeriets Arkiv; KB = Kgl. Bibliotek; Pveje = Privateje.

Side 1. H. C. Andersens Digt findes blandt Augusta Nielsens efterladte Papirer (Pveje). — Mandtalslisten 1845 (RA) opgiver som boende i Kronprinsensgade Nr. 31: „Hans Nielsen, 53 Aar, født i Valslev paa Fyen, Kontrollør ved det kgl. Theater og Portner ved Frimurerlogen; Karen Lorenzen, 59 Aar, født i Helsingør, hans Kone". Døtrene boede i Hjemmet: [1]) Sophie Nielsen, født 13. Juni 1819; Bournonville kaldte hende d. 10/12 1843 i en Indstilling til Direktionen „en meget god Figurantinde" (TRA); [2]) Augusta Nielsen, født 20. Febr. 1822, blev 1830 Elev paa Balletskolen og optraadte første Gang d. 29/10 s. A. i „Paul og Virginie"; [3]) Sophie Nielsen, født c. 1827; Bournonville kaldte hendes Anlæg „ypperlige" i den nævnte Indstilling.

Side 3. Mandtalslisten 1834—50 (RA) opgiver som boende paa Kongens Nytorv Nr. 206: „Fhv. amerikansk Vice-konsul, Grosserer og Generalkrigskommissær Peter Saabye og Hustru Augusta Laurwald". De havde 4 Tjenestefolk. — Om Bournonvilles Studieaar i Paris og Ansættelse i Kjbhvn. jvfr. hans Beretning i Mit Theaterliv III, 1, 55 ff. Ifgl. Fødselsstiftelsens Daabs-prot. (LA) fødtes han dèr d. 21/8 1805 og døbtes Anton August (ikke Antoine Auguste). Forældrene, Solodanser Antoine Bournonville og Louise Sundberg, blev først viede i Slotskirken d. 15/12 1816, da B. ved Galeottis Død skulde overtage en Del af hans Embedsstilling. — Om det Indtryk, August Bournonville ved sin Ansættelse gjorde som Danser, skrev Th. Overskou d. 30/7 1830 til Cand. Krøyer: „Hvad der ogsaa har bidraget betydeligt til, at dette Stykke [Den Stumme i Portici] under den meget hede Slutning af Maj hver Aften gav pakfuldt Huus, er Bournonvilles Dands i en „Pas de deux" med Mad. Kretzmer. Om hans Ynde, Gracie, Lethed og uhyre Færdighed saavel i Spring som i Pirouetter og skjønne Bevægelser har og kan Du ikke have noget Begreb, naar Du ikke har seet ham — og selv da, naar Du havde seet ham, kunde Dit Begreb om hans sceniske Productioner ikke være fuldstændigt, thi med hver Gang han dandser, finder man hans Dands skjønnere; vi have aldrig, ja, efter Kunstforstandiges Mening selv ikke i hans Faders bedste Tid, seet saa gracios og dog saa effectfuld Dands paa vor Scene; naar en Dandser er en saadan Kunstner, da er Dands meer end blot Øienlyst." (KB).

Side 5. Sophie Nielsen blev gift med Lægen, Godsejer

F. M. J. Lange, 1818—89, og døde paa Fyen d. $^{10}/_{7}$ 1908. — Caroline Nielsen blev gift med Premierløjtnant i Artilleriet A. F. Borthig, 1825—54, og døde d. $^{11}/_{7}$ 1880.

Side 6. Om Skoledrengens Frieri jvfr. Bergsøe, Krigen og Koleraen 22 ff.

Side 7. Blandt Augusta Nielsens efterladte Papirer findes venskabelige Hilsener fra Paul og Amalie Taglioni, Wilhelmine Schroeder-Devrient, Musik fra Komponisten og Læge J. H. Lorch, Digte bl. a. fra Præsten Kofoed Hansen og Adolph Recke (Pveje). — I Juni 1839 optraadte hun sammen med Bournonville i Stockholm, Gøteborg og Malmø; i Maj 1842 dansede hun paa Operaen i Paris og under Hjemrejsen i Hamborg. Den $^{26}/_{7}$ 1843 optraadte hun i Forening med den franske Danser Lefebvre paa det kgl. Teater i Berlin og vandt „overordentlig meget Bifald" (Berl. Tid. $^{1}/_{8}$ 1843); derefter gæstererede hun i Hannover, Dresden og Leipzig. Bournonville skrev fra Hamborg til Jonas Collin, at hun kun havde haft en Succés d'estime, men da han i samme Brev lovpriste sin nyeste Protegé, Mlle Maria, er hans Hensigt altfor aabenlys (TRA). I Juli 1844 optraadte Augusta Nielsen i Kristiania.

Side 8. Om J. A. Afzelius jvfr. Noten til Side 48—51.

Side 9. Det anonyme Vers findes blandt Augusta Nielsens efterladte Papirer (Pveje).

Side 10. Christian VIII lod i 1842 Hofteatret ombygge og understøttede en italiensk Opera. Om Kongens Forhold til Teatret jvfr. Overskou, Den danske Skueplads V, 400 ff. — Den citerede Indstilling fra Bournonville er dateret $^{15}/_{5}$ 1839 (TRA).

Side 11—12. Nogle Linjer af et udat. Brev fra Solo-

danserinden Caroline Fjeldsted til J. G. Adler giver yderligere Oplysning om Bournonvilles Holdning overfor Eleverne: „B. vil være ene Herre, og han alene vil tænke og handle for sine Underordnede; man maa ingen Mening have ... Men den Selvstændighed, som er vaagnet hos mig, passer ikke til B.s Formynderskab, og det generer ham, og der udfordres megen Klogskab og Besindighed for ikke at komme i Trætte og Uenighed med ham ...“ (Pveje). Jvfr. Teatret XIV, 151.

Side 14. Om Andrea Kretzschmer jvfr. Knud Bokkenheuser, Den sidste Blaataarnsfange. — Augusta Nielsens egentlige Debut som „Sylfiden“ fandt Sted $^6/_9$ 1839. — Brevet fra Bournonville findes i Forening med de paa Side 15—19 citerede Skrivelser i TRA.

Side 15. Om Udpibningen af Bournonville d. $^{14}/_3$ 1841 jvfr. Robert Neiiendam, Omkring det gamle Teater, Gads Magasin, Juni 1916. Afhandlingen er flere Gange citeret i nærværende Arbejde.

Side 19. Augusta Nielsen var kgl. Solodanserinde fra $^1/_7$ 1841. Hendes Ophold i Paris kostede ialt 3000 Rdlr.; da den kgl. Understøttelse kun var 1200 Rdlr., har Saabye uden Tvivl udredet det øvrige Beløb. Selv specificerede hun sine Skoleudgifter saaledes (TRA):

„Min Undervisning med Locale og den fornødne Opvartning har maanedlig kostet 125 Fr., som indtil 15. Juli 1842 udgiør $11^1/_2$ Maaned og saaledes:	1437 Fr.
2 Par Dansesko om Ugen à $5^1/_2$ Fr.	528 „
2 Par Silkestrømper om Maaneden, 23 Par à 10 Fr.	230 „
	2195 Fr.“

Side 20. Om Augusta Nielsens Optræden i Paris jvfr. Th. Overskous Beretning i Dansk Pantheon; endv. Berl. Tid. 1842, $^{29}/_{5}$, $^{19}/_{6}$, $^{28}/_{6}$; Dagen 1842, Nr. 156, 158.

Side 23. Det anonyme Vers findes blandt Augusta Nielsens efterladte Papirer (Pveje).

Side 24. Som Supplement til det Brudstykke af Lucile Grahns Autobiografi, der er meddelt i Personalhist. Tidsskrift (6. Række, II, 285 ff.) kan det anføres, at hendes Fader, Løjtnant og Toldassistent Grahn, i Maj 1830 anmodede Teaterdir., om hans lille Datter maatte fra Larchers Skole overgaa til Bournonvilles Undervisning. Om det spændte Forhold, der efterhaanden opstod mellem Lærer og Elev, jvfr. Teatret, XIV, 31; 63. Breve fra hendes Ophold i Paris er meddelt i Teatret VIII. $^{10}/_{7}$ 1854 skrev hun fra Dresden til Augusta Nielsen: „Monsieur Snydeskaft [Bournonville] er reist her igjennem til Wien, hvor jeg hører den Nero skal sætte „Toréadoren" og „Napoli" i Scene. Han har selv ladet indrykke en Artikel i Bladene dèr, hvori siges, at han er den berømteste og fortræffeligste af alle Balletmestre. Alle lee deraf, thi Ingen har hørt tale om ham, og hans Ballet er endnu ikke opført; derfor leer man, fordi han kalder sig „berømt" og „fortræffeligste Balletmester", uden at man her i Tyskland har seet nogle af hans Produkter" (Pveje). $^{6}/_{10}$ 1897 skrev hun fra München til Operarepetitør Levysohn: „Mine elskede Forældre ofrede alt for at jævne min Fremtidsvej, ja, de sultede næsten for at lægge alle de kostbare Gaver, Sølv-The og Kaffekander og dito Frugtskaale, for Familien Bournonvilles Fødder, og da jeg voksede til, blev min Taknemlighed mig af-

krævet paa en anden, langt værre Vis. Mesteren kaldte dette sine „Bizarrerier". Jeg blev angst og bange og besluttede at gaa min Vej" (jvfr. K. Bokkenheuser, Der var engang, Pag. 58 ff.).

Side 26. En fransk Anmelder ɔ: Hector Berlioz.

Side 27. „Fædrelandets Muser" opførtes første Gang d. 20/8 1840 i Anledning af Christian VIIIs første Besøg i Teatret som Konge. „Toreadoren" opførtes 27/11 s. A., og i de følgende Sæsoner udførte Augusta Nielsen Céleste ialt 66 Gange. — I Anledning af hendes Optagelse i Billedværket „Dansk Pantheon" skrev Nathalie Ryge til Overskou: „Naar Jfr. Nielsen har den aandelige Berettigelse til at være d e r, saa har jeg den ikke" (jvfr. Sv. Gundel: Et Brev fra Th. Overskou, Danske Studier 1902).

Side 29. Da Augusta Laurwald i Maj 1840 blev Solodanserinde, skrev Direktionen til Kongen, at hun ved ualmindelig Flid havde udviklet sit Talent for Dansen saaledes, at hun derved var bleven næsten uundværlig for Teatret, i Særdeleshed i seriøse Balletter, hvortil hendes skønne Figur bidrog meget. „Tilskyndet af sin Mands Familie til at opgive Teatret" indgav hun 21/11 1840 sin Afskedsbegæring. Om hendes Forhold til Prinsesse Charlotte Frederikke jvfr. Mem. og Breve udg. af Jul. Clausen og Rist III (Fra Hoffet og Byen), 112. — Saabyes Breve til Direktionen findes i TRA; 7/12 1839 skrev han til Adler: „Saa meget er vist, at Bournonville ved enhver Lejlighed ved sin despotiske og grove Fremgangsmaade tilintetgiør og udslukker enhver Lyst og Iver for Kunsten hos sine Elever, og at saafremt hans Uvæsen saaledes skal vedvare, vil

Theatret inden faa Aar ikke have en eneste Danserinde". — Fra Decbr. 1838 havde Saabye fri Adgang til Hofparkettet.

Side 31. Jonas Collins Bemærkninger til Kongen udtrykte ikke Levetzaus og Adlers Mening; han skrev i sit eget, ikke i Direktionens Navn.

Side 32. Augusta Nielsens aarlige Gage var fra 1. Juli 1843: 900 Rdlr., som fra 1848 steg til 1000 Rdlr. + c. 600 Rdlr. i Feu og 200 Rdlr. i Beneficegodtgørelse. Om de økonomiske Vilkaar i Fyrrerne jvfr. Plenge, Livet i Kjbhvn.

Side 33. Citatet fra Fru Heibergs Memoirer jvfr. 1. Folkeudg. II, 320 f.

Side 34. Blandt Augusta Nielsens efterladte Papirer (Pveje) findes Digte og hjertelige Hilsener fra de nævnte adelige Herrer.

Side 35. Brevet til Levetzau er dat. Paris $^{16}/_{3}$ 1842 (TRA).

Side 36. Landgrev Frederik Vilhelm af Hessen, født $^{26}/_{11}$ 1820, var Søn af Landgrev Vilhelm og Prinsesse Charlotte, Chr. VIIIs Søster. Han ægtede $^{21}/_{1}$ 1844 Storfyrstinde Alexandra, som d. $^{10}/_{8}$ s. A., 19 Aar gl., døde efter en for tidlig Nedkomst (jvfr. Berl. Tid. 1844, 224).

Side 37. Om Prins Frederik Vilhelms Tronfrasigelse jvfr. Danmarks Riges Hist. VI, 451.

Side 38. Til Oplysning om Bournonvilles Royalisme tjener, at han i Anledning af Balletten „Valdemar"s 50. Opførelse søgte Tilladelse til fra Scenen at tale for Kongen, hvad Direktionen nægtede ham (TRA).

Side 40. Verset findes blandt Augusta Nielsens efterladte Papirer (Pveje).

Side 41. Brevet fra Bournonville ang. Jfr. Fjeldsted er dat. $^{16}/_{1}$ 1849 (TRA).

Side 43. Om Kronprins Frederiks Forhold til Jensine Weiner jvfr. Ewald, En Slægts Historie I, 151 ff. — Mad. Haacks Bortrejse fremgaar af Th. Overskous Rejsedagbog (Pveje). — Louise Rasmussen ɔ: Grevinde Danner havde fra 1844—47 en Modehandel i Vimmelskaftet jvfr. Robert Neiiendam, Scenen drager.

Side 45. Augusta Nielsen optraadte sidste Gang i en Gratiedans i „Gamle Minder" d. $^{21}/_{2}$ 1849.

Side 46. Digtene fra H. C. Andersen og Adolph Recke findes blandt Augusta Nielsens efterladte Papirer (Pveje). Hun optraadte paa Odense gl. Teater d. $^{9}/_{8}$ 1844.

Side 48—51. Afzelius' Digte findes i „Frids- och Stridsbilder", udg. 1850. Han var født d. $^{13}/_{12}$ 1817 som Søn af Provst, Dr. theol. L. P. Afzelius og Tullia Elisabeth f. Brun. Præsten og Forfatteren Arvid August Afzelius var hans Farbroder. Meddelelserne om hans Forhold i Krigen hviler paa en Undersøgelse i KMA; jvfr. B. Schöldström, „Afze"; Nornan 1903.

Side 52. Det citerede svenske Brev er skrevet af Student, Grev J. Barck og findes blandt H. C. Andersens Breve paa KB.

Side 53. Citatet er fra J. P. Jacobsens Digt „Det bødes der for —".

Side 56—57. Digtene findes i Afzelius', Frids- och Stridsbilder, udg. 1850. — Saafremt deres Fædre eller Mænd ikke havde nogen Rang, kaldtes Teatrets Damer indtil 1870 „Jomfru" eller „Madam".

Side 58. Afzelius' Digt er meddelt efter Originalmanuskriptet af Th. Tufvesson i „Skånsk Jul" 1914.

Side 60. Citatet er fra Heibergs „Gadeviser".
Side 61. Prins Frederik Wilhelms Brev findes i Pveje.
Side 64. Afzelius' Digt findes i Frids- och Stridsbilder, udg. 1850. — Mandtalslisten 1850 (RA) opgiver som boende i Nyhavn Nr. 27: „Anders Johan Afzelius, Cancellist; Augusta Wilhelmine f. Nielsen, Kgl. Solodanserinde".
Side 65. Afzelius' Brev findes i Abrahams' Autografsamling paa KB.
Side 67. Fru Saabye døde d. 11/14 1850; Generalkrigskommissæren overlevede hende til d. 19/10 1859. — Augusta Nielsens Søn, Henri Gustaf William Afzelius fødtes d. 3/7 1850 og blev Løjtnant ved Dragonerne, var en Tid Vinhandler, men overgik senere til Toldvæsenet og døde som Toldforvalter i Gedser d. 10/3 1908. Han efterlod Hustru og tre Sønner.
Side 69. Aktstykkerne vedrørende Augusta Nielsens Afsked findes i KMA (Sekretariats Forestillinger 1849—52 Nr. 45 + Bilag).
Side 72. Om Pricernes Entré paa det kgl. Teater jvfr. Teatret XVI, 23. — Bournonvilles Bedømmelse af Juliette Price og Augusta Nielsen findes i Mit Theaterliv II, 65 ff.
Side 73. Augusta Nielsens Brev til Heiberg findes i Abrahams' Autografsamling paa KB; hans Svar er i Pveje.
Side 75. Afzelius' Digt findes i Frids- och Stridsbilder, udg. 1850.
Side 78. Aktstykkerne vedrørende Skilsmissen findes i RSA (Seperationsprot. 1851 + Bilag).
Side 79. Afzelius' Digt er trykt i Kalenderen Hertha 1862. Det blev skrevet 1851.

Side 80—81. Om Afzelius' Liv i de senere Aar jvfr. B. Schöldström, „Afze", Nornan 1903; endv. „Skånsk Jul" 1914. — Citatet fra Strindberg findes i Sørgespillet „Faderen" 1. Akt, 5. Scene.

Side 83. Afzelius' Digt findes i Frids- och Stridsbilder, udg. 1850.

Side 84. Dokumentet fra Prins Frederik Wilhelm findes i Pveje. — Endnu i 1855 boede Augusta Afzelius med sin Søn, en Husjomfru og en Tjenestepige i Nyhavn (Mandtalslisten, RA).

Side 85. Prins Frederik Wilhelms Vielse til Prinsesse Marie Anna Frederikke fandt Sted d. $^{26}/_{5}$ 1853. Hun fødtes d. $^{17}/_{5}$ 1836 (Gotha-Kalenderen). — Citatet fra Bismarck findes i „Briefe an den General L. v. Gerlach", 75; 84.

Side 86. Prins Frederik Wilhelms Hofstat bestod i 1860 af 39 Personer (Mandtalslisten, RA). — Citatet fra v. Müllers Dagbøger findes i „Kongesorger" udg. af Bodenhoff, 56 f.

Side 87. Om Prins Frederik Wilhelm jvfr. Ill. Tid. 1884, Nr. 5.

Side 88. Prinsens Brev til Augusta Afzelius er dat. Baden-Baden $^{31}/_{3}$ 1874 (Pveje). Han døde $^{14}/_{10}$ 1884. Meddelelsen om Bestemmelsen i hans Testamente er dat. $^{14}/_{11}$ 1884 (Pveje).

Side 89. Lucile Grahns sidste Brev til Augusta Afzelius er meddelt af Robert Neiiendam i „Dannebrog" d. $^{19}/_{4}$ 1907. Villaen „Engestofte" var beliggende Nr. 152 paa Gl. Kongevej; den blev nedrevet i Oktbr. 1900.

Side 91. Augusta Afzelius døde paa Sct. Josephs Hospital d. $^{29}/_{3}$ 1902.

Navneregister.

Her ender Robert Neiiendams Bog: En
Danserinde. Vignetterne er tegnede af
Axel Nygaard og udført i Chr. Røhr-
linds Reproduktionsanstalt. Bogen
er trykt i H. H. Thieles Bogtryk-
keri, der fuldendte Tryk-
ningen af 2. Oplag
25. Oktober
1918.